



“SEHÄN ON IHAN PALVELUAMMATTI”
Naisten kokemuksia kuvaajan ja
kameramiehen työstä

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö
Kuvauksen suuntautumisvaihtoehto
Kevät 2006
Hanna Leppikangas

OPINNÄYTETIIVISTELMÄ

Osasto Viestintä	Erikoistumisala Kuvaus
Tekijä Hanna Leppikangas	
Työn nimi "Sehän on ihan palveluammatti" – Naisten kokemuksia kuvaajan ja kameramiehen työstä	
Lopputyön laji Kirjallinen	
Työn valmistumisaika 18.4.2006	Sivumäärä 38
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkintotyöni käsittelee kuvaajan ja kameramiehen työtä tekeviä naisia ja heidän kokemuksiaan työstään. Kuvaajan ja kameramiehen ammatteja on perinteisesti pidetty miehisinä ammatteina ja ala on ollut pitkään lähes täysin miesvaltainen. Reilun kymmenen viime vuoden aikana alalle on kuitenkin alkanut tulla aiempaa enemmän naisia, ja sama suuntaus jatkuu todennäköisesti vielä tulevaisuudessakin.</p> <p>Haastattelin tutkintotyötäni varten kolmea kuvaajan tai kameramiehen työtä tekevää naista. Kokosin haastatteluaineiston tammi-helmikuussa 2006 ja käytin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Halusin selvittää haastattelujen avulla muun muassa miten haastateltavat kokevat työnsä ja miten heidän sukupuolensa on vaikuttanut heidän työllistymiseensä ja paikkaansa työelämässä.</p> <p>Samalla kun naisten määrä työpaikoilla on kasvanut, myös mielikuvat kuvaajan ja kameramiehen ammateista ovat muuttuneet. Vielä muutama vuosikymmen sitten kuvaajan ammatin ajateltiin vaativan ennen kaikkea teknisiä taitoja ja fyysistä voimaa. Nyt haastateltavani listaavat hyvän kuvaajan ja kameramiehen tärkeimmiksi ominaisuuksiksi muun muassa sosiaalisen herkkyyden, joustavuuden, kärsivällisyyden, kekseliäisyyden ja luovuuden. Ammattien määritelmä on siis vuosien mittaan siirtynyt teknisestä alasta kohti sosiaalista palveluammattia. Mielikuvien muuttuminen saattaa ainakin osittain liittyä naisten tuloon alalle, sillä tekniset taidot ja fyysinen voima on perinteisesti mielikuvien tasolla yhdistetty miehiin ammatteihin ja sosiaaliset taidot naisvaltaisiin aloihin. Määritelmien muuttuminen voi myös osaltaan edistää sukupuolten välistä tasa-arvoisuutta: kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin tarvitaan nykyään yhtäläillä naisilla ja miehillä, joiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja taidot täydentävät toisiaan työelämässä.</p>	
Aineisto haastattelut, kirjallisuus	
Asiasanat kuvaajat, sukupuoli, työelämä, elokuva, televisio	
Säilytyspaikka TAMK/ Taide ja viestintä	
Muita tietoja	

THESIS	SUMMARY
Department Media Programme	Area of specialisation TV/Video Studies
Author Hanna Leppikangas	
Title "It is a social service occupation"–Experiences of women working as cinematographers and cameramen	
Sort of Final Thesis (Written / Project / Portfolio) Written	
Date 18.4.2006	Number of pages 38
<p>Summary:</p> <p>My thesis deals with the experiences of women working as cinematographers and cameramen. The professions of a cinematographer and a cameraman have traditionally been considered masculine and the occupations have long been almost completely male-dominated. During the good past ten years more women than before have been entering the field and the same tendency is likely to continue even in the future.</p> <p>I interviewed three women working as cinematographers or cameramen to gather information for my thesis. I carried out the interviews in January and February 2006. With the interviews I wanted to find out among other things how the interviewees experience their work and how their gender has affected their employment and their place in the working life.</p> <p>As the amount of women in the workplaces has grown, the image of the professions of a cinematographer and a cameraman has also changed. Only a couple of decades ago the profession of a cinematographer was thought to demand above all technical skills and physical strength. Now my interviewees list for example social sensitivity, flexibility, patience, resourcefulness and creativity as the most important qualities of a cinematographer and a cameraman. As the years have gone by, the definitions of the professions have shifted from a technical profession towards a social service occupation. The change of the images can at least partially be connected with the arrival of women at the profession because technical skills and physical strength have traditionally been associated with masculine professions and social skills with female-dominated fields. The change of the images can for its part contribute to promoting gender equality: women and men whose personal qualities and skills are complementary to each other in the working life are equally needed into the professions of a cinematographer and a cameraman.</p>	
Material (e.g. audio / video tape, photographs, slides, paintings, statues...) interviews, literature	
Key words cinematographers, gender, working life, film, television	
Filing Tampere Polytechnic, Art and Media	
Other information	

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Kuvaajan ammatti alan kirjallisuudessa	4
2.1 Kuvaajan ammatti ja työ	4
2.2 Sukupuoli alan kirjallisuudessa	4
2.3 Naiskuvaajien historia Suomessa	7
2.4 Työelämän sukupuolistavat käytännöt	9
2.5 Naiskuvaajien kokemuksia	10
3. Haastatteluaineiston kerääminen	12
4. Haastatteluaineiston analyysia	14
4.1 Hakeutuminen alalle	14
4.2 Opiskelu	14
4.3 Työelämä	15
4.3.1 Työyhteisö	16
4.3.2 Ulkopuolisten ennakoasenteet	19
4.3.3 Kameramies vai kameranainen	20
4.3.4 Työn fyysisyys	21
4.3.5 Työn teknisyyys	22
4.3.6 Alan tulevaisuus	24
4.4 Hyvän kuvaajan ja kameramiehen ominaisuuksia	25
4.4.1 Naisten ja miesten erot	28
4.4.2 Naisten ja miesten työnjako	30
4.4.3 Naiseus kuvaajan ja kameramiehen työssä	31
5. Pohdintaa	33
Lähteet	36
Liite 1: Haastattelurunko	38

1. Johdanto

Tutkintotyöni aiheena ovat kuvaajan ja kameramiehen työtä tekevät naiset ja heidän kokemuksensa. Kuvaajan ja kameramiehen ammatteja on perinteisesti pidetty hyvin miehisinä ja miesvaltaisina ammatteina. Erityisesti reilun kymmenen viime vuoden aikana alalle on kuitenkin alkanut tulla entistä enemmän myös naisia. Tällä hetkellä esimerkiksi alan oppilaitoksissa kuvauksen opiskelijoista jo paikoin lähes puolet alkaa olla naisia, eivätkä naiset ole enää työpaikoillakaan vain yksittäistapauksia. Jonkinlainen muutos kuvaajan ja kameramiehen ammattien sukupuolijakaumassa on siis tapahtumassa ja osittain jo tapahtunut. Tutkielmassani haluankin selvittää, miten kuvaajan ja kameramiehen työtä tekevät naiset ovat kokeneet muutoksen omalta kohdaltaan ja mitä he ajattelevat naiseudestaan ja työstään.

Kiinnostuin tutkielmani aiheesta alun perin omien kokemusteni kautta. Hakiessani Tampereen ammattikorkeakouluun kuvauksen opiskelijaksi en mieltänyt alaa tai kuvaajan ja kameramiehen ammatteja millään tavalla sukupuoleen sidotuiksi. En tullut koskaan ajatelleeksi, että kuvaajan ammatti olisi jotenkin itsessään miehinen tai että tavoitteessani hakeutua kameratöihin naisena olisi mitään erikoista. Tutustuessani työelämään työharjoittelujaksoillani ja myöhemmin töissä kuitenkin huomasin, että naiseuteeni kiinnitettiin aina silloin tällöin huomiota ja se otettiin puheeksi. Sukupuoleni herätti uteliaita kyselyjä, miten olin päätenyt ammatinvalintani ja joskus myös kommentteja kuvaajan työtä tekevistä naisista yleisemminkin. Esimerkiksi yhdessä työpaikassani eläkkeelle jäämässä oleva mieskuvaaja kommentoi koko työyhteisön – sekä mies- että naiskuvaajien – kuullen, ettei kuvaajan työ hänen mielestään sovi naisille lainkaan. Muissa työpaikoissani sukupuolen herättämät kommentit eivät onneksi ole olleet yhtä kielteisiä: useimmiten työkaverit ovat esimerkiksi vain kyselleet, onko koulussamme paljon tyttöjä kuvaopiskelijoina. Parissa työharjoittelu- ja työpaikassa kollegat taas ovat sanoneet, että heidän mielestään on mukavaa kun alalle on tulossa lisää naisia. Esimerkiksi yhdessä työharjoittelupaikassani mieskuvaaja oli ilahtunut naisten tulosta alalle, koska hänen mielestään naisilla on monia hyviä ominaisuuksia, joita kuvaajan työssä tarvitaan. Itselleni kaikki nämä sekä kielteiset että myönteiset kommentit tulivat aikalailla yllätyksenä, sillä en ollut koskaan aiemmin kuvitellut sukupuolellani olevan oikein mitään olennaista tekemistä ammatinvalintani tai työntekoni kanssa. Jostakin syystä sukupuoli oli kuitenkin asia, joka haluttiin useimmilla työpaikoilla ottaa jossakin vaiheessa puheeksi, joko hyvässä, pahassa tai täysin neutraalissa mielessä.

Asia jäi kiinnostamaan minua, joten päätin pohtia aihetta lisää tutkintotyössäni. Halusin selvittää, mitä sukupuolesta ja kuvaajan ammatista ajatellaan yleisesti ja mitä merkitystä sukupuolella on kuvaajan ja kameramiehen työssä. Luin alan kirjallisuutta ja etsin sieltä merkkejä ja kommentteja sukupuolesta kuvaajan ja kameramiehen työstä puhuttaessa. Halusin myös kuulla kuvaajan ja kameramiehen työtä tekevien naisten kokemuksia työstään, joten päätin haastatella kolmea alan naisammattilaista. Olin kiinnostunut kuulemaan, mitä he ajattelevat naiseudestaan työssään ja miten he kokevat sukupuolensa vaikuttaneen työhönsä ja uraansa.

Vaikka tutkintotyöni tarkastelee kuvaajan ja kameramiehen työtä naisnäkökulmasta, tutkielman tarkoituksena ei silti ole pönkittää ajatusta, että sukupuoli olisi jotenkin keskeinen tekijä kuvaajan työn kannalta. En edelleenkään esimerkiksi usko, että kuvaajan tai kameramiehen ammatit esimerkiksi sopisivat jotenkin paremmin miehille tai naisille. En myöskään oleta, että nais- ja mieskuvaajat olisivat välttämättä jotenkin erilaisia juuri sukupuolensa vuoksi, vaan pikemminkin erot eri kuvaajien välillä ovat yksilöllisiä ja johtuvat muun muassa omasta työkokemuksesta, taidoista, vahvuuksista ja persoonallisuudesta. Halusin kuitenkin keskittyä tutkielmassani sukupuoleen, koska se tuntuu edelleen olevan ajatuksia ja kommentteja herättävä asia.

Aloitan tutkielmani kuvailemalla kuvaajan ammattia alan kirjallisuuden pohjalta. Sen jälkeen siirryn tutkailemaan, miten sukupuoli näyttäytyy alan ammattikirjallisuudessa eri vuosikymmeninä. Käyn myös läpi naiskuvaajien historiaa Suomessa ja Suomen ensimmäisen naiskuvaajan Pirjo Honkasalon kokemuksia omasta työstään ja sukupuolestaan. Yritän löytää syitä alan sukupuolijakoon työelämän sukupuolistavia käytäntöjä käsittelevän kirjan ajatusten avulla. Kirjallisuusosion jälkeen kerron tutkielmaa varten tekemistäni haastatteluista, jonka jälkeen pääsen varsinaiseen haastattelujen analysointiin. Lopuksi kokoan vielä yhteen loppupäätelmiä ja pohdintoja.

2. Kuvaajan ammatti alan kirjallisuudessa

Kuvaajan ja kameramiehen työstä on kirjoitettu paljon kirjallisuutta: muun muassa erilaisia historiakirjoja, nimekkäitä kuvaajia esitteleviä kokoomateoksia ja elämäkertoja sekä käytännön kuvausoppaita. Seuraavaksi käyn läpi alan kirjallisuutta ja pyrin erityisesti seuraamaan, miten kirjoissa puhutaan sukupuolesta.

2.1 Kuvaajan ammatti ja työ

Kuvaajan ammattia on pidetty perinteisesti hyvin teknisesti vaativana ammattina. Esimerkiksi vielä 1960-luvulla kameroita käyttävät ammattilaiset olivat lähestulkoon insinöörejä, joille oli tärkeämpää hallita kameratekniikka kuin kuvaamisen visuaalinen puoli (Hodges 1994, vii). Tekniikan hallitsemisen lisäksi kuvaajalta vaaditaan kuitenkin muun muassa visuaalista silmää ja luovuutta. Kuvaaminen ei ole pelkästään mekaanista filmin lataamista ja valottamista, vaan ennen kaikkea tarinankerrontaa (Mascelli 1965, 8). Kuvaajan tehtävänä on vastata elokuvan tarinan visuaalisesta kerronnasta muun muassa valon ja varjon, värien ja sävyjen sekä tilan ja liikkeen hallinnan ja sommittelun keinoin (Ettedgui 1998, 8). Elokuvan visuaalisuus on tekniikkaa tärkeämpää myös elokuvan katsojan kannalta: katsoja näkee valkokankaalta elokuvan visuaalisen puolen, mutta ei ole yleensä lainkaan kiinnostunut kuvaustekniikasta (Hodges 1994, ix). Viime vuosina kuvaajan työstä kertovissa kirjoissa on alettu nostaa esiin myös työssä tarvittavia sosiaalisia taitoja. Kuvaajan täytyy olla aidosti kommunikaatiokykyinen ja sosiaalisesti herkkä ihminen, joka pystyy toimimaan yhteistyössä muun työryhmän kanssa (Ettedgui 1998, 9).

2.2 Sukupuoli alan kirjallisuudessa

Naisten vähäinen edustus kuvaajan ja kameramiehen ammateissa näkyy myös alan kirjallisuudessa. Sukupuolijakauman vähittäinen muutos on kuitenkin alkanut viime vuosina heijastua ammattikirjallisuuteen.

Ettedgui on haastatellut teoksessaan *Cinematography* (Ettedgui 1998) yhteensä 17 elokuvaaajaa. Kuvaajat kertovat kirjan haastatteluissa työstään, mielipiteistään ja ajatuksistaan. Haastateltaviksi on valittu merkittäviä ja alan johtavia kuvaajia, jotka ovat vaikuttaneet työllään ku-

vailmaisun kehitykseen. Mukana on kolmen eri sukupolven elokuvaajia 1930-luvulta 1990-luvulle saakka. Haastateltavat ovat kotoisin eri puolilta maailmaa: Yhdysvalloista, Euroopasta, Aasiasta ja Australiasta. Haastateltavien joukossa ovat esimerkiksi Janusz Kaminski, Laszlo Kovacs, ohjaaja Ingmar Bergmanin vakiokuvaaja Sven Nykvist, muun muassa Coen-veljesten elokuvien kuvaaja Roger Deakins ja ohjaaja Jane Campionin elokuvia kuvannut Stuart Dryburgh. Naisia haastateltujen kuvaajien joukossa ei ole lainkaan. Ettegui pahoittelee kirjansa johdannossa naisten puuttumista ja kertoo sen johtuvan siitä yksinkertaisesta syystä, että naisia on tullut alalle vasta aivan viime vuosina (emt., 10). Pitkään vaikuttaneita ja merkittäviä naiskuvaajia ei siis ole vielä olemassa.

Rogersin vastaavanlaisessa kirjassa *Contemporary Cinematographers on their art* (Rogers 1998) on haastateltu yhteensä 13 kuvaajaa. Mukana on sekä elokuva- että tv-kuvaajia, ja osa haastateltavista on suuntautunut valaisuun, kameratekniikkaan tai erikoistehosteisiin. Rogersin kirjaan on mahtunut yksi nainen: yhdysvaltalainen Jo Mayer. Mayer on aloittanut uransa teattereiden valosuunnittelijana ja työskentelee kirjan kirjoittamishetkellä valaisijana ja valosuunnittelijana tv-sarjoissa ja television keskusteluohjelmissä. Kirjan haastattelussa Mayer kertoo kuitenkin olevansa kiinnostunut kokeilemaan seuraavaksi tuottajan tai ohjaajan ammattia. Mayer kertoo kirjassa haaveilleensa teatterityöstä jo nuorena, mutta valinneensa ensin turvallisemmalta tuntuneen vaihtoehdon ja lähteneensä opiskelemaan yhteiskuntatieteitä. Hän alkoi kuitenkin tehdä yliopisto-opiskelujen ja -töiden ohella valaisijan töitä teattereissa ja vaihtoi vähitellen kokonaan alaa. (emt., 121–122) Rogersin kirjan haastattelussa ei tehdä numeroa Mayerin naiseudesta, ja Mayer itse nostaa asian esiin vain kerran. Hän kertoo olleensa monissa teattereissa ensimmäinen nainen valosuunnittelijana ja joutuneensa joskus kohtaamaan miesvaltaisia työryhmiä, jotka eivät olleet aluksi edes ymmärtävinään naisen antamia ohjeita. Mayer suhtautui niskoitteluun hyvin käytännönläheisesti: hän tarttui toimeen ja teki pyytämänsä valosäädöt itse. Sen jälkeen miehillä ei yleensä ollut enää kysyttävää ja työt alkoivat sujua hyvässä yhteisymmärryksessä. (emt., 125) Mayerin tarina kuvaa todennäköisesti melko hyvin ensimmäisten naisten siirtymistä elokuva- ja tv-alan teknisiin ammatteihin yleisemminkin – uravalinta ei ole itsestäänselvyys, ja työelämässä voi joutua kohtaamaan ja murttamaan ennakkoluuloja ja -asenteita.

Naisten asemaa ammattikirjallisuudessa voi tarkastella suorien mainintojen ja haastattelujen lisäksi myös epäsuoremmin. Alan miehisyys näkyy usein jo pelkästään kirjojen sanavalinnoissa, kieliasussa ja kuvituksessa. Esimerkiksi Mascellin kirjassa vuodelta 1965 (Mascelli

1965) kuvaajan ammatti on vielä täysin miehinen. Mascelli käyttää kuvaajasta johdonmukaisesti nimikettä ”*cameraman*”, ja kuvaajaan viitataan tekstissä aina maskuliinisella persoonapronominilla ”*he*”. Jos kuvaaja onkin Mascellin kirjassa aina mies, kuvausryhmästä on varattu perinteinen paikka myös naiselle (tai pikemminkin tytölle): kuvaussihteeri eli ”*script girl*” (emt., 147, 171).

1980-luvulla kirjoitetussa Samuelsonin kirjassa (Samuelson 1984) kuvaajasta käytetään muutamassa kohdassa sukupuolen kannalta neutraaleja nimityksiä ”*director of photography*” ja ”*cinematographer*”. Kuvaajaan viitataan silti edelleen aina pronominilla ”*he*”. Neutraalit termit vaihtuvat tekstin edetessä nopeasti miehempään ammattinimikkeeseen ”*cameraman*”, jota käytetään kirjassa ”*cinematographer*”-sanan synonyyminä. Samuelsonin kirjassa kuvaajat, operoijat, kamera-assistentit, gripit ja erikoistehosteiden tekijät ovat kaikki yksiselitteisesti miehiä sekä tekstissä että kirjan kuvissa. Kuvaajan ja kameramiehen ammattien miehisyys näkyykin usein juuri alan kirjojen kuvituksessa. Piirros- ja valokuvissa kameraa käyttävät poikkeuksetta miehet, mutta kuvauskohteina näkyy vähintään yhtä usein naisia kuin miehiäkin.

1990-luvulla naisten tulo alalle alkaa näkyä myös kirjallisuudessa ainakin rivien välissä. Kuvaajat ja kamera-assistentit eivät ole enää poikkeuksetta miehiä, joten myös kirjojen kieliasua on muutettu neutraalimmaksi. Esimerkiksi Hodgesin kirjassa (Hodges 1994) käytetään sanan ”*cameraman*” tilalla ammattinimikettä ”*camera operator*”. Sama pyrkimys sukupuolineutraaliuteen näkyy myös Ohanianin ja Phillipsin kirjassa (Ohanian et al. 1996). Kuvausryhmän henkilöistä käytetään sanoja ”*director of photography*” ja ”*camera operator*”. Kun henkilöihin viitataan persoonapronominilla, muistetaan huolellisesti mainita kummatkin sukupuolet: ”*he or she*”. (emt., 9)

Osassa 2000-luvulla julkaistusta kirjallisuudesta kuvaajan ja kameramiehen ammattinimikkeistä ja työstä puhuttaessa pyritään selvästi puolueettomuuteen ja ”poliittiseen korrektiuteen”. Esimerkiksi Kindemin ja Musburgerin kirjassa (Kindem & Musburger 2001) käytetään johdonmukaisesti kameraoperoija-sanaa, johon viitataan molempien sukupuolten persoonapronomineilla ”*he or she*”. Kirjoittajat huomauttavat, että kameraoperoijasta on perinteisesti käytetty myös kameramies-nimikettä, mutta ovat itse päättäneet valita kirjaansa neutraalimman kameraoperoija-tittelin. (emt., 25) Kuvaajan ja kameramiehen ammattinimikkeiden sukupuoleen kiinnitetään avoimesti huomiota myös esimerkiksi Millersonin kirjassa (Millerson

2001). Millerson omistaa kirjassaan lyhyen kappaleen nimikkeiden sukupuolen pohdinnalle ja huomauttaa, että kameraa käyttävää ihmistä kutsutaan yleisesti alalla muun muassa kameramieheksi, kameraoperoijaksi tai vaikkapa kamerahenkilöksi: ”*camera person*”. Millerson muistuttaa, että kameramies-nimikettä käytetään alalla viittaamaan sekä miehiin että naisiin. (emt., xiii) Edellisistä esimerkeistä poiketen Ward on sen sijaan valinnut kirjassaan (Ward 2000) ammattinimikkeen ”*cameraman*” ja persoonapronominin ”*he*”. Ward huomauttaa silti, ettei sanavalinnalla ole tarkoitus väittää, etteivätkö myös naiset tekisi kameramiehen töitä. (emt., 9) Vaikka sukupuoli tehdään 2000-luvun kirjallisuudessa näkyväksi tekstin tasolla, kirjojen kuvissa kameroita käyttävät edelleen yksinomaan miehet.

2.3 Naiskuvaajien historia Suomessa

Suomessa naiset ovat perinteisesti olleet harvinaisuuksia elokuvaajina. Esimerkiksi Suomen elokuva-arkiston julkaisemia Suomen kansallisfilmografioita selatessa huomaa, ettei kotimaisten elokuvien kuvausryhmissä ole juuri ollut naisia. Ensimmäinen kokonaan naisen kuvaama kotimainen pitkä elokuva oli Pirjo Honkasalon kuvaama *Pilvilinna* vuodelta 1970. *Pilvilinnan* lehdistöarvioissa kiiteltiin aikanaan elokuvan kuvauksellisia ansioita: taitavaa kuvausta, eläviä kuvakulmia ja pehmeitä mustavalkosävyjä. Muutamissa arvioissa kiinnitettiin myös huomiota 23-vuotiaaseen Honkasaloon Suomen ensimmäisenä naiselokuvaajana. (Suomen elokuva-arkisto 1998, 681-686) Ennen Honkasaloa kotimaista elokuvaa ehti olla kuvaamassa Leena Salokangas. Salokangas kuvasi itse ohjaamansa jakson nimeltä *Toivo, rakkaus* episodielokuvasta *Tunteita* vuodelta 1966. (Suomen elokuva-arkisto 1998, 377) Honkasalo on kuitenkin ensimmäinen nainen, joka on kuvannut kokonaisen pitkän elokuvan Suomessa. Esi-koiskuvauksensa jälkeen Honkasalo on työskennellyt kuvaajana useissa kotimaisissa fiktiivisissä ja dokumenteissa.

Honkasalon jälkeen seuraavaa uutta naiselokuvaajaa saatiin odottaa pitkään: Maiju Leppäsen kuvaama kokoillan elokuva *Suolaista ja makeaa* valmistui vasta vuonna 1995. Von Baghin kirjassa (Von Bagh 2005, 313) mainitaan Honkasalon ja Leppäsen välissä myös Eija Petterberg, joka vastasi elokuvan *Lintumies* kuvauksesta vuonna 1978.

Tuoreimmasta Suomen elokuva-arkiston filmografiasta (Suomen elokuva-arkisto 2005) näkyy, ettei naisia ole juuri ollut kotimaisten elokuvien kuvausryhmissä vielä 1990-luvun lopul-

lakaan. Vuosina 1996–2000 valmistuneiden suomalaisten kokoillan elokuvien kamera- ja valoryhmissä naiset ovat olleet satunnaisia yksittäistapauksia. Filmografian kamera- ja valoryhmien nimiluetteloissa toistuvat ainoastaan kolmen naisen nimet: Pirjo Honkasalo, Marita Hällfors ja Maiju Leppänen. Honkasalo on kuvannut itse ohjaamansa dokumenttielokuvat, kuten *Tallinnan tuhkimmo* (1996) ja *Atman* (1997). Hällfors on työskennellyt kamera-assistenttina Honkasalon dokumenteissa ja kuvannut lisäksi muun muassa Anu Kuivalaisen ohjaaman dokumentin *Musta kissa lumihangella* (1999) ja Jouko Aaltosen dokumentin *Kusum* (2000). Leppänen on kuvannut Kiti Luostarisen ohjaamat dokumentit *Naisenkaari* (1997) ja *Se oikea – tarinoita rakkaudesta* (1999).

1990-luvulta nykypäivään saakka naiset ovat kuvanneet Suomessa pääasiassa dokumenttielokuvia, kun taas pitkien fiktioiden kuvausryhmissä naiset ovat olleet harvinaisuuksia. Naisia on työskennellyt eri vuosikymmeninä elokuvien kuvausryhmissä joskus myös kamera-assistentteina, mutta Honkasaloa ja myöhemmin Hällforsia lukuun ottamatta naiset ovat jääneet kamera-assistentteinakin yksittäistapauksiksi. Vanhoista filmografioista näkyy, että naisia on tullut vuosikymmenten varrella vähitellen esimerkiksi leikkaajien ja lavastajien aluksi miesvaltaiseen joukkoon, mutta kamera- ja valopuolella suuntaus ei ole ollut yhtä nopeaa.

Naisten tulo kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin saattaa lisääntyä nykyisestä vielä tulevaisuudessa: Helsingin Sanomien Suomen Gallupilla teettämässä selvityksessä valokuvaajan ammatti nousi kolmanneksi peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen suosikkiammattien listalla. Poikien vastaavalla listalla valokuvaaja ei päässyt kymmenen suosituimman ammatin joukkoon lainkaan. Suomen Gallupin tekemään tutkimukseen valittiin satunnaisotannalla 40 koulua, joista 28 palautti kyselylomakkeet määräaikaan mennessä. Kyselylomakkeissa yhdeksänsien luokkien oppilaille annettiin 70 vaihtoehtoista ammattia, joista kysyttiin: Mitkä kaikki niistä kiinnostavat sinua siinä määrin, että voisit vakavasti harkita kouluttautuvasi niihin? Vastauksia kyselyyn kertyi yhteensä 1395 kappaletta. (Liiten 2005) Vaikka kyselyssä tyttöjen suosikiksi nousi nimenomaan valokuvaajan ammatti, mieltymys kertoo varmasti samalla tyttöjen olevan kiinnostuneita myös tv- ja elokuvaajan ammasteista.

2.4 Työelämän sukupuolistavat käytännöt

Mistä naisten vähäinen osuus kuvaajan, kameramiehen ja kamera-assistentin ammateissa voisi lopulta johtua? Suomessa eri ammatit ja alat ovat perinteisesti voimakkaasti jakautuneet ”naisten ja miesten töihin”. Selvimmin sukupuolen mukaan jakautuneet alat ovat naisten hallitsema terveydenhoitoala ja miesten hallitsema teknistieteellinen ala. (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 10-11) Naisia työskentelee huomattavasti miehiä vähemmän myös johtavissa asemissa (Korvajärvi 1996, 89).

Ammattien ja myös eri alojen koulutuksen voimakas eriytyminen sukupuolen mukaan vaikuttaa mielikuviin eri ammateista ja niihin vaadittavista taidoista. Miehisten ammattien ajatellaan usein vaativan erityisesti teknisiä taitoja ja fyysistä voimaa, kun taas naisten hallitsemien ammattien ajatellaan vaativan sosiaalisia taitoja. Kinnusen ja Korvajärven mukaan ammateista syntyvät mielikuvat eivät sinällään vastaa yksiselitteisesti totuutta, sillä monissa ammateissa vaaditaan yhtäaikaan esimerkiksi sekä teknisiä että sosiaalisia taitoja. Erilaiset taidot eivät ole itsessään toisia parempia tai arvokkaampia, ainoastaan erilaisia. Elävässä elämässä naisilla ja miehillä on myös erilaisia yksilöllisiä vahvuuksia ja ominaisuuksia, jotka eivät määräydy vain sukupuolen mukaan. (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 12-13)

Vaikka sukupuoli on olennainen suomalaisen työelämän jäsentäjä, Kinnusen ja Korvajärven mukaan sukupuolesta kuitenkin puhutaan työelämässä harvoin. Työelämää pidetään yleensä sukupuolettomana alueena, eivätkä varsinkaan suomalaiset naiset yleensä ajattele sukupuoltaan toimintaansa jäsentävänä tekijänä. Työelämän rutiinien ja mielikuvien tasolla sukupuoli näkyy kuitenkin selvästi. (emt., 24-25) Sukupuolesta vaikeneminen ja sukupuolineutraaliuteen pyrkiminen eivät sinänsä teekään työelämästä vielä tasa-arvoista. Sukupuolineutraalius voi päinvastoin pitää yllä ammattien eriytymistä ja työelämän eriarvoisuuksia. Eri ammateissa toimivat naiset ja miehet joutuvat aina kohtaamaan ammatteihinsa ja työhönsä liittyvät mielikuvat ja ennakkoasenteet. Työelämässä jokainen työntekijä tulee jollakin tavalla määriteltyksi sukupuolensa kautta ja pyrkii sopeutumaan paitsi ammattiinsa, myös ammatista vallitseviin mielikuviin. Sukupuoli on aina yksi osa ammattien mielikuvia, haluttiin siitä vaieta tai ei. Mielikuvat monista ammateista myös säilyvät pitkään, vaikka todellisuus muuttuisikin: esimerkiksi tietotekniikka on mielikuvien tasolla pääosin miehinen ala, vaikka todellisuudessa tietotekniikan alalla työskentelee nykyään paljon naisia. (emt., 236-237)

Korvajärven ja Kinnusen mukaan naisten ja miesten taidot kohtaisivat työelämässä paremmin, jos ammattien tiukkaa eriytymistä sukupuolen mukaan purettaisiin (emt., 240). Mielestäni yksi tapa purkaa ammattien eriytymistä sukupuolen mukaan voisi olla sukupuolesta ja siihen liittyvistä mielikuvista puhuminen avoimesti. Eriytymistä on helpompi purkaa, kun vallitsevat mielikuvat ja asenteet on tehty ensin näkyviksi. Esimerkiksi kuvaajan ja kameramiehen ammattien on perinteisesti ajateltu vaativan varsinkin teknisiä taitoja ja fyysistä voimaa. Nämä taidot ja ominaisuudet on mielikuvien tasolla liitetty yleensä miehiin ammatteihin. Kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin pyrkineet naiset ovat joutuneet kohtaamaan nämä mielikuvat ja ennakkokäsitykset alasta ja sopeutumaan niihin. Yksi tämän tutkielman tavoitteista onkin purkaa juuri noita perinteisiä mielikuvia ja ennakkokäsityksiä ja sen jälkeen selvittää, onko sukupuolella itse asiassa lainkaan merkitystä kuvaajan ja kameramiehen ammatin ja käytännön työn kannalta.

2.5 Naiskuvaajien kokemuksia

Suomen ensimmäinen naiselokuvaaja Pirjo Honkasalo on kertonut vuosien varrella useissa lehtihaastatteluissa kokemuksistaan työskentelystä miehisenä pidetyssä ammatissa. Honkasalo pääsi 17-vuotiaana opiskelemaan elokuvaa silloiseen Ateneumin taideteolliseen korkeakouluun ja valmistui kuvaajaksi neljä vuotta myöhemmin. Valmistumista seurasivat vielä puolentoista vuoden jatko-opinnot elokuvakoulussa Philadelphiassa. Honkasalon mukaan hänen nuoruudessaan kuvaajaksi opiskelu ei ollut naisille helppoa. Hänen mukaansa tyttöjä ei usein edes huolitettu elokuvakoulun kuvaajakursseille, vaikka he olisivat sinne halunneetkin: ”Opettaja hääti useimmat pois sanomalla, ettei ala sovi naisille”. (Nikula 2000) Honkasalon opiskeluaikana monet tytöt olivat tekniikkakammoisia, mutta Honkasaloa tekniikka ei pelottanut: ”Me jouduttiin Atskissa joskus harjoittelemaan filmintekoa, ja kun kukaan tytöistä ei uskaltanut mennä käyttämään kameroita niin minä menin ja tulin sitten kuvanneeksi sen koko jutun” (Helakisa 1970, 59).

Vuonna 1970 ensimmäistä pitkää elokuvaansa *Pilvilinnaa* kuvannut 23-vuotias Honkasalo ei itse aikoinaan pitänyt ensimmäisen naiselokuvaajan meriittiä suuren huomion arvoisena. Honkasalon mielestä *naiskuvaajasta* puhuminen ja sukupuolen korostaminen vain lokeroivat ja pönkittivät perinteisiä sukupuolirooleja entisestään. Esimerkiksi vuonna 1970 tehdyssä leh-

tihaastattelussa Honkasalosta luodaan perinteisiä stereotyyppisiä sukupuolirooleja sekoittava henkilökuva: Häntä kuvaillaan toisaalta rasavilliksi poikatytöksi ja seikkailijaksi, joka ”pystyy siihen mihin ei moni muskelimieskään: kuvaamaan käsivaralta toistakymmentä kiloa painavalla filmikameralla”. Toisaalta häntä kuvaillaan herrttaiseksi tytöksi, jolla on hymykuopat ja joka puhuu hiljaa ja varovaisesti. (emt., 59-60)

Vuonna 1970 Honkasalo uskoi, että kuvaajan työn ruumiillinen raskaus ja teknisyyks olivat pitäneet naiset poissa alalta. Teknisten töiden uskottiin perinteisesti soveltuvan paremmin miehille. (emt., 59) Myöhemmin Honkasalo löytää myös muita syvällisempiä syitä naisten vähäisyyteen elokuva-alalla. Vuonna 1994 tehdyssä lehtihaastattelussa Honkasalo puhuu pääasiassa naisohjaajan työstä miesvaltaisella alalla, mutta osan hänen mietteistään voi ajatella kuvastavan myös naiskuvaajien asemaa. Honkasalon mukaan kovalla elokuva-alalla naiset – ja toisaalta myös herkät miehet – jäävät tai jättäytyvät helposti sivuun: ”elokuva-alalla vaaditaan niin monen miehisen roolin ylittämistä, että se on naisille vaikeaa. Pitää olla hirveä ego ja röyhkeyttä. - - Se karsii naisia, mutta myös herkkiä miehiä.” (Juurus 1994, 37) Honkasalon mukaan monet naisohjaajat ovatkin päätyneet muun kuvausryhmän lannistamina esimerkiksi leikkaajiksi. (Nikula 2000) Tyttöjen ja naisten pääsy leikkaajan koulutukseen ja ammattiin on perinteisesti ollut helpompaa ja mutkattomampaa kuin pääsy vaikkapa kuvaajan ammattiin (Juurus 1994, 37).

Vaikka Honkasalon opiskeluaikoina monet tytöt pelkäsivät tekniikkaa, Honkasalo uskoo nykyneiden olevan videokameroiden ansiosta itsevarmempia ja tottuneempia kameratekniikkaan. Vaikka moni asia on ehtinyt muuttua Honkasalon opiskeluaajoista, hänen mielestään kuvaajan ja ohjaajan töiden tekeminen ei ole naisille edelleenkaan yksinkertaista: ”Ei naisten vieläkään helppoa ole mennä kuvausryhmän äijiä komentelemaan, helposti heidät työnnetään muihin töihin”. (Nikula 2000) Myös ohjaaja Elina Kivihalme on kuvaillut naisten hankalaa asemaa miesvaltaisessa elokuvamaailmassa: ”Elokuva-ala on kuin rockmaailma. Ei naisia huolita miesten kanssa jammaamaan” (Juurus 1994, 37).

3. Haastatteluaineiston kerääminen

Haastattelin tutkintotyötäni varten kolmea kuvauksen naisammattilaista kuullakseni heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään perinteisesti miehisenä pidetyn työn tekemisestä. Valitsin haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun, jossa haastattelu etenee vapaasti etukäteen laaditun haastattelurungon ja -teemojen ohjaamana. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu on joustava tutkimusmenetelmä, joka sopii varsinkin entuudestaan vähän tutkittujen aiheiden tutkimiseen. Haastattelun avulla saadaan kokoon laajempaa ja syvällisempää tietoa kuin vaikkapa lomaketutkimuksella. Esimerkiksi teemahaastattelussa haastateltava pääsee kertomaan tunteuksistaan ja kokemuksistaan suhteellisen vapaasti ja omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 11, 35, 37, 48) Teemahaastattelu tuntuikin sopivan hyvin aineistonkeruumenetelmäksi omaan tutkintotyöhöni, jossa halusin kuulla naiskuvaajien kokemuksia ja ajatuksia omasta työstään.

Tein haastattelut tammi-helmikuussa 2006. Halusin valita haastateltavikseni kolme mahdollisimman erilaista kuvaajan tai kameramiehen työtä tekevää naista. Näin halusin päästä näkemään, onko naisilla samankaltaisia kokemuksia ammatistaan ja työelämästä huolimatta siitä, minkälaista työtä he tekevät. Haastateltavat esiintyvät tutkielmassa nimettöminä, koska ajattelin, että he saattaisivat puhua kokemuksistaan vapautuneemmin, jos heitä ei voisi tunnistaa valmiista tutkielmasta.

Yksi haastateltavistani työskentelee pääasiassa dokumentti- ja elokuvaajana. Yksi haastateltava puolestaan tekee dokumentti- ja uutiskuvaajan töitä sekä kamera-assistentin töitä tv-draamatuotannoissa. Yksi haastateltava taas työskentelee kameramiehenä monikamera- ja tv-draamatuotannoissa. Kaksi haastateltavista on töissä Yleisradiossa, yksi työskentelee freelancerina. Yksi haastateltavista on opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa, yksi Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän osastolla ja yksi Yleisradion ammattiopistossa. Kaikkien haastateltavien työura on alkanut 1990-luvulla, eli heillä on työkokemusta alalta hieman vajaasta kymmenestä vuodesta noin viiteentoista vuoteen. Kaikki haastateltavat ovat tavallaan ”toisen polven” naiskuvaajia Suomessa: he eivät ole olleet oppilaitoksissaan tai työpaikoillaan aivan ensimmäisiä naisia, vaan usein toisia. Kolmen haastateltavani ei ole tarkoitus edustaa tilastollisesti kaikkia suomalaisia naiskuvaajia ja naiskameramiehiä, vaan pikemminkin toimia kiinnostavina esimerkkitapauksina.

Haastatteluja varten tekemäni teemahaastattelurunko on tutkielman liitteenä (liite 1). Haastattelurungon *Hakeutuminen alalle* -teemalla pyrin selvittämään, miten ja miksi haastateltavat ovat päätyneet tai päättäneet hakeutua kuvaajan tai kameramiehen ammattiin. *Opiskelu*-teeman avulla halusin kerätä tietoa haastateltavien opiskeluajasta ja erityisesti siitä, kokivatko haastateltavat sukupuolensa vaikuttaneen heidän opiskeluihinsa. *Työelämä*-teemassa keskityin kyselemään haastateltavien työllistymisestä, uran etenemisestä ja ennen kaikkea heidän kokemuksistaan työskentelystä perinteisesti miehisenä pidetyllä alalla. *Yleistä*-teeman avulla halusin vielä kuulla haastateltavien näkemyksiä hyvän kuvaajan ominaisuuksista, mies- ja naiskuvaajien eroista sekä naiseuden merkityksestä haastateltaville heidän ammatissaan ja työssään. Nauhoitin haastattelut sanelukoneelle ja purin haastattelut myöhemmin nauhoilta tekstiksi.

4. Haastatteluaineiston analyysia

Tässä luvussa käyn tarkemmin läpi keräämääni haastatteluaineistoa. Vaikka kaikki kolme haastateltavaani tekevät hyvin erityyppistä työtä, heidän kokemuksistaan löytyi paljon yhteisiä piirteitä. Kaikki haastateltavat esimerkiksi kokevat opiskeluaikansa antoisaksi ja intensiiviseksi ajaksi. Myös muun muassa haastateltavien arviot hyvän kuvaajan tai kameramiehen ominaisuuksista sekä nais- ja mieskuvaajien eroista muistuttavat monin paikoin toisiaan. Haastateltavilla on myös samankaltaisia ajatuksia sukupuolen merkityksestä kuvaajan ja kameramiehen ammatissa ja työssä.

Suorat lainaukset haastateltavien puheesta on erotettu muusta tekstistä lainausmerkeillä ja kursivoinnilla. Haastateltavien puheessa esiintyvät erisnimet on poistettu tunnistamattomuuden takaamiseksi.

4.1 Hakeutuminen alalle

Kaikki kolme haastateltavaa ovat päätyneet kuvaajan tai kameramiehen ammattiin enemmän tai vähemmän sattuman kautta. Haastateltavat ovat opiskelleet ennen tv- ja elokuva-alan opin-tojaan aivan muuta alaa tai kokeilleet kokonaan toista ammattia. Kaksi haastateltavaa oli ennen kuvaajaksi suuntautumistaan kiinnostuneita ensisijaisesti muusta elokuva- ja tv-alan ammatista: toinen ohjaajan työstä ja toinen puvustajan tai lavastajan ammatista. Kaikki haastateltavat löysivät kuvauksen mielialmatikseen käytännön kokeilujen kautta. He osallistuivat erilaisille videokursseille tai -työpajoihin tai kokeilivat kuvaamista kansanopistossa. Yksi haastateltavista on myös ollut lapsuudestaan saakka innokas harrastajavalokuvaaja.

4.2 Opiskelu

Kaikkien haastateltavien mielestä heidän opiskeluaikansa oli antoisaa ja opettavaista aikaa. Haastateltavat oppivat koulussa kuvailmaisun perusasioita sekä saivat laajan kuvan koko tv- ja elokuva-alasta ja alan eri ammateista. He arvostavat erityisesti opiskeluaikana tehtyjä käytännön harjoitustöitä ja työharjoittelua. Myös opiskelukavereiden kanssa syntynyt tiivis yhteisö ja yhteishenki ovat olleet haastateltaville tärkeitä. Harjoitustöiden tekeminen yhdessä mui-

den opiskelijoiden kanssa onkin usein ollut haastateltaville opettavaisempaa kuin varsinainen koulussa annettu opetus.

”Hirveen paljon omasta aktiivisuudesta kiinni, että miten jaksaa tehdä ja meneekö projekteihin mukaan ja jaksako ite alkaa laittaa projekteja pystyyn. Omaehtostahan se on aikalailla.”

”Todella intensiivistä aikaa - - Musta tuntu ainakin silloin, että eniten me opetettiin toinen toisiamme, koska me oltiin tosi tiiviisti yhdessä ja kärkkäästi aina puhuttiinkin toisten työstä. - - Oli ihan hyviä opettajia, mutta ne piti jonkun kurssin ja kävi. Et kuitenkin se mikä oli sellasta pitkäjänteistä opetusta oli niinkun kurssikaverit toinen toisillemme. Toinen toisistamme näimme aina kehityksen.”

Kaikkien haastateltavien vuosikurssilla lähes puolet opiskelijoista oli naisia. Oppilaitoksissa naisiin ja miehiin suhtauduttiin samalla tavalla. Yhden haastateltavan kokemusten mukaan naisopiskelijat toivat opintoihin keskustelevaa sävyä ja olivat tukena toisilleen.

”Koulussa kaikki lähetään samalta viivalta ja kaikki ollaan yhtä tietämättömiä.”

”Meillä oli yllättävän naisvoimainen kurssi, että melkein puolet oli naisia, niin ei ollu ollu millään edellisillä kursseilla. - - Musta tuntuu, että se teki siitä aika hyvän siitä kurssista (naurahtaa), että se oli semmonen keskusteleva ja paljon puhetta. Ettei mitenkään voi sanoa, että ois joutunu kokemaan jotain sukupuolisyrintää, koska meitä oli monta. Niin monta että me pystyttiin tavallaan tekeen omat tiimit, jos haluttiin johonkin juttuun.”

Opiskeluaikana naisten halukkuutta kuvaajan ammattiin ei koskaan kyseenalaistettu, päinvastoin opettajat rohkaisivat ja tukivat naisia ammatinvalinnassaan:

”Sitä ei millään tavalla kyseenalaistettu, etteikö nainen vois - - ei mitään ennakkoluuloja. Päinvastoin sitä niinkun rohkaistiin ja mä ainakin koin sillai, että se meidän kurssin vetäjä oli todella iloinen siitä, että mä halusin kuvaajaks.”

4.3 Työelämä

Kaikkien haastateltavien työura on lähtenyt opiskelujen jälkeen nopeasti käyntiin, ja he ovat aloittaneet palkalliset työt usein jo lomittain opiskelujen kanssa. Työuran alkua on kuitenkin leimannut myös epävarmuus: satunnaiset freelancekeikat ja muutaman kuukauden pituiset pätkätyöt. Ajan kuluessa haastateltavien työtilanne on vakiintunut suhteellisen vakaaksi, vaikka vain yhdellä haastateltavista on tällä hetkellä varsinaisesti vakituinen työsuhte.

Haastateltavat kokevat, ettei heidän naiseutensa ole haitannut työllistymistä kuvaajan tai kameramiehen ammattiin, päinvastoin siitä on saattanut olla paljon hyötyä.

”Aluksi mulle oli melkein kaikki työt semmosia, joissa oli edellytyksenä se, että pitää olla naiskuvaaja. - - että aihe on semmonen tai sitten ohjaaja on nainen ja kokee ne asiat sellaseks, että niistä ois helpompi jutella toisen naisen kanssa. - - Just sinä aikana kun mä tulin koulusta siinä ei ollu kauheen paljon naiskuvaajia ja tuntu, että se oli todellakin mun etu - - että oli naiskuvaajille kysyntää.”

Yksi haastateltavista tosin kertoo, että ainakin vielä 1990-luvun alussa kameramiehen töitä hakeva nainen saattoi kohdata tiukkojakin ennakkoasenteita tuotantoyhtiössä, jossa ei työskennellyt entuudestaan yhtään naista.

”Se oli jätkäporukka ja niillä ei koskaan ollu naisia. Sit tää ohjaaja - - sillä oli hirveet ennakkoasenteet, että naiset ei voi osata tätä. Mutta sit kun mä osotinkin, että mä olin ihan yhtä terävä kun ne jätkät ja teen itse asiassa vielä tunnollisemmin työni kun ne ja olen hyvä siinä, niin sen jälkeen. Kyllä mä jouduin niinkun vähän ettiin sitä paikkaani. Sen jälkeen sitten mä luulen, että mulle on ollu koko ajan vaan hyötyä siitä, että mä oon nainen.”

Naiseudesta ei siis ole ollut haastateltavien työllistymisen kannalta ainakaan haittaa. He ovat valmistuneet kuvaajiksi aikana, jolloin naiskuvaajia oli vielä hyvin vähän ja naiseus itsessään jopa toi työkeikkoja. Tuolloin naiset saattoivat ehkä myös erottua ja jäädä monien työnhakijoiden joukosta mieleen jo pelkän sukupuolensa perusteella. Ja jos työnhakutilanteessa onkin esiintynyt kielteisiä ennakkoasenteita, naiset ovat onnistuneet kumoamaan ne viimeistään osoittamalla taitonsa ja kykynsä käytännön työssä.

4.3.1 Työyhteisö

Ainakin 1990-luvulla monet kuvaajien ja kameramiesten työyhteisöt olivat vielä lähes täysin miesvaltaisia. Vähemmistönä olleiden naisten tehtävänä oli sopeutua miesporukkaan ja lunastaa oma paikkansa miesvaltaisessa työyhteisössä. Ennakkoasenteet ovat vähentyneet sitä mukaa, kun naisten määrä työyhteisöissä on kasvanut, mutta ainakin vielä 1990-luvulla kuvaajan ja kameramiehen työt aloittaneet naiset joutuivat kohtaamaan ja murtamaan ennakkoluuloja. Varsinkaan nuoren naisen ei ollut välttämättä helppoa pölähtää keskelle keski-ikäistä miesporukkaa.

”Mä muistan, kun mä menin sinne, ne esitteli kaikille minut, että tässä on uus kuvaaja. Se oli se huone täynnä niitä vanhoja miehiä ja sit ne oli kaikki ihan hiljaa. Ensimmäinen sano, että mä oon tullu taloon vuonna kuuskytkaks, minäs vuonna sä oot syntyny (naurahtaa). - - että okei nyt lähti hyvin käyntiin tää (naurahtaa).”

Miesvaltainen työyhteisö on vaatinut ainakin yhdeltä haastateltavalta mukautumista miesporukan tapoihin.

”Onhan siellä saanu siis niellä ihan hirveesti semmosia härskéjä vitsejä. Mutta koska mun huumorintaju ittelläkin on samaa luokkaa, niin se ei oo siis häiriny. Mutta mä ymmärrän, jos olis sitten joku tosi herkkä nainen, joka ottais itteensä niistä, niin kyllä siellä sais loukkaantua ja itkee niitä monet illat.”

Haastateltava kertoo sopeutuneensa miehiseen työyhteisöönsä omaksumalla tiedostamattaan itsekin näennäisen ”miehekkäitä” tapoja. Työkavereiden hyväksynnän saatuaan hän on muuttanut mielestään taas takaisin ”naisellisemmaksi”.

”Alun perin kun mä menin, mä luulin, että siihen jätkäporukkaan pitää mennä sisään olemalla jätkä ittekin. Sillon musta oli kyllä kivaa - - mä lähdinkin siihen aika voimakkaasti mukaan, että mä pelasin korttia, join kaljaa (naurahtaa) ja olin sitten keikoilla niitten jätkien kanssa. - - Mutta sitten nykyään varmaan viimeset viis vuotta mä oon kyllä ollu niin voimakkaasti nainen, mä oon huomannu. - - Siis tarkotan keikkamatkoilla nykyään mä luen Me Naisia tai jotain runokirjaa, mutta sanotaan että kymmenen vuotta sitten mä en tehny sillai, vaan mä heitin läppää niiden jätkien kanssa. - - Mä en tiedä, että vaatiks sen, että mut hyväksyttiin siihen, että mä olin jätkä, kun mä tosiaan olisin voinu lähtee koittaa, että ois ollu puhtaasti nainen ja tehny niitä naisten hommia. - - Mutta tää ei oo millään tavalla tietosta, mutta jälkikäteen mä oon vaan huomannu, että näin mä toimin.”

Haastateltava kertoo, että ainakin nykyään mieskollegat hyväksyvät porukkaansa myös ”naisellisemmän” työkaverin:

”Ne hyväksyy aivan täysin sen, että mä teen jotain ihan omia juttuja. Ehkä ne välillä vähän naureskelee jollekin mun hempeilylle (naurahtaa) tai naisellisuudelle, mutta siis hyväntahtoisesti. Ei mulla oo ikinä ollu mitään ongelmia niiden miespuolisten kollegoiden kanssa.”

Haastateltava kuitenkin tietää, ettei sopeutuminen ole aina sujunut kaikilta naisilta yhtä kitkatomasti:

”On siellä siis ollu semmosia tapauksia, jotka noi jätkät on laittanu tosi koville. - - Ihan tyylisiin semmosta että aliarvostetaan sen naisen

työpanosta tai semmonen ajattelumalli, että ei tosta naisesta kuminkaan ole mihinkään on ollu näkyvissä siellä. - - Meillä on todella siis raadollinen se huumorintaju - - Mä luulen, että mut on pelastanu monelta tollaselta syrjimiseltä vaan se oma perusluonne ja asenne siihen, että on ollu samankaltanen kun niillä miehilläkin.”

Haastateltavani eivät ole olleet välttämättä työyhteisönsä aivan ensimmäisiä naistyöntekijöitä. He kokevatkin, että heitä edeltäneet ensimmäiset naiskuvaajat ovat raivanneet heille tietä ja joutuneet kohtaamaan heitä enemmän ennakkoluuloja ja vaikeuksia. Yksi haastateltava kertoo, että olisi todennäköisesti luopunut koko kuvaajan ammatista, ellei työyhteisössä olisi ollut yhtä naista ennen häntä. Naiskollega sai haastateltavan tuntemaan, että hänkin voisi pärjätä alalla.

”Ensimmäinen vuosi oli ehkä rankka. - - Mä mietin aina sitä, että mä oisin varmaan lopettanu enkä ois lähteny kouluun enkä muihin, jos ei ois ollu X:ää (naispuolista kollegaa) siellä. - - Mä mietin aina, että jos X jaksaa, niin kyllä mäkin jaksan (naurahtaa).”

Vuosien mittaan naisten määrä monilla työpaikoilla on kasvanut, ja työyhteisöjen sukupuoliasetelmat ovat muuttuneet. Naiset eivät ole välttämättä enää lähes näkymätön vähemmistö miesvaltaisella työpaikalla.

”Sillon kun mä alotin - - me naiset oltiin aika hiljaa siinä yhen pöydän äärellä, että oli aina semmonen iso äijäkööri ja hirveä remakka ja nauru. - - Sit ne äijätkin sano, kun niitä pikku hiljaa jäi eläkkeelle ja kaikki jotka uudet tuli sattuu olemaan sitten naisia melkein - - niin sit se niinkun valta siirty ja siellä alko enemmänkin naisten äänet kuulua (naurahtaa).”

Naisten osuus kuvaajan ja kameramiehen ammateissa vaihtelee kuitenkin edelleen paljon eri työpaikoilla. Esimerkiksi uutis- ja dokumenttituotannoissa naiskuvaajia alkaa olla jo runsaastikin, kun taas draama- ja elokuvatuotannoissa naiset ovat edelleen hyvin harvassa.

”Tähän mennessä mitä oon ollu draamoissa niin - - varsinaisessa tekniikassa, että kuvaaja ja kameramies ja valaisijat ja äänittäjä niin ei oo, että mä oon ainut nainen ollu tähän mennessä siinä porukassa.”

Kaksi haastateltavaa näkee selkeitä eroja mies- ja naisvaltaisissa työyhteisöissä. Haastateltavien kokemusten mukaan naistyöporukka on usein miesjoukkoa keskustelevampi ja naisten työtavat ja ajatusmaailmat ovat usein keskenään samanlaiset.

”Ainakin itse kun on näissä naistyöryhmissä, niin naiset pulisee paljon. - - Sen tietää, jos ohjaajakin on nainen, niin on paljon puhetta.”

”Siis jos mä olisin työnantaja, niin mähän ottasin pelkästään naisia. - - Muutaman kerran kolmessa vuodessa (naurahtaa) sattuu aina semmonen, että on naistiimi. Niin sehän on kun leikkiä se työ silloin, koska kaikki on niin selkeätä ja täysin organisoitua ja kaikille on selvää, että tehään tässä järjestyksessä. - - Siis mulla on aivan loistavia työkavereita (naurahtaa), mutta sitten on vaan huomannu, että kun on naisia niin se vaan jotenkin sujuu leikiten (naurahtaa) koko homma.”

”Työyhteisöstä parhaat ystävät mulla on siellä kuitenkin naisia, niinkun ne syvimät. Naisten kanssa on jotenkin helpompi tehdä tiimityötä tai sopia joitain asioita.”

Kun vielä 1990-luvulla naiset joutuivat pitkälti sopeutumaan miesvaltaisiin työyhteisöihin ja miesporukoihin, 2000-luvulle tultaessa asetelmat ovat tasaantuneet. Naisilla on jo usein miesten lisäksi työkavereina naisia, ja esimerkiksi uutis- ja dokumenttituotannoissa paikoin lähes puolet kuvaajista alkaa olla naisia. Draama- ja elokuvatuotannoissa naiset sen sijaan ovat edelleen aliedustettuja.

4.3.2 Ulkopuolisten ennakkosenteet

Kuvaajan ja kameramiehen töitä tekevät naiset saattavat kohdata ennakkoluuloja paitsi työyhteisössään, myös muilta ihmisiltä. Esimerkiksi kuvattavat ihmiset tai katsojat saattavat ihmetellä naista kameran varressa. Eniten hämmästyttä tuntuu herättävän hento nainen ja painava kamera.

”Semmosta että onpas pikku tyttö ja iso kamera ja miten sä jaksat ja paljon se painaa ja ootsä nyt ihan varma (naurahtaa), että sä oot miettiny ihan loppuun saakka.”

”Joka kerta tulee yleisön joukosta joku kysyyn, että paljonks toi painaa, kun on kannettavassa kamerassa. - - Ja sitten että miten tommonen pieni hentonen tyttö jaksaa kantaa sen (naurahtaa).”

”Suomalaiset on kuitenkin sen verran fiksuja ihmisiä, että jos jollakin on ennakkokäsityksiä, niin ne on tarpeeksi fiksuja, että ne ei sano sitä ääneen. - - Ja sit semmoset jotka sanoo sen ääneen, niin ne yleensä ei tarkota pahalla, se on sitten semmosta ihan rehellistä ihmettelyä, että onpa pikku tyttö ja iso kamera, et vautsi.”

Naiskuvaajien hämmästyminen on vähentynyt vuosien varrella, kun naisia on tullut alalle lisää.

”Ei nykyään enää koska naiskuvaajia on aika paljon, mutta aikoinaan se oli jokapäiväinen ihmettelyn aihe.”

”Eestissä mä oon kuullu sellasia lauseita, ettei nainen sovi kuvaajaksi, että siellä ollaan selkeesti jotain kaksikyt vuotta jäljessä näistä sukupuolirooliajatteluista. Että ei ehkä mun aikana - - enää suoraan sanottu mitään sen tyyppistä. Suomessakin aiemmin varmaan, Pirjo Honkasalo on ensimmäinen naiskuvaaja, niin hän on varmaan kuullu paljon enemmän just sellasia asioita mitä Eestissä tänä päivänä.”

4.3.3 Kameramies vai kameranainen

Kaksi haastateltavista tekee säännöllisesti töitä ammattinimikkeellä ”kameramies”. Kumpakaan haastateltavaa miehinen titteli ei vaivaa. Päinvastoin nimikkeestä väännetyt muunnelmat ”kamerahenkilö” ja ”kameranainen” tuntuvat haastateltavista kömpelöiltä.

”Jotkut aina sanoo, että kamerahenkilö tai kameranainen, mutta paljonhan Suomessa on sellasia nimikkeitä. - - Oikea nimike on kameramies. Ehkä kamerahenkilö tuntus siltä, että mikä outo nimi tolle on annettu (naurahtaa). Että kyllä se on niinkun kameramies, mutta kameramies voi olla myös nainen.”

”Kaikki muut kiinnittää siihen huomioon. Ja sitten jotkut on oikeesti (naurahtaa), että pitäskö tonne lopputeksteihin laittaa jotain esimerkiksi että kameranais. Älkää nyt (naurahtaa), mua oikeesti ärsyttää koko juttu ja mä en oo ees pennin vertaa ajatellu sitä asiaa, koska musta se on ihan naurettavaa. - - Se on ammattinimike siinä missä muutkin.”

Osa naiskameramiehistä ei kuitenkaan välttämättä pidä miehisestä tittelistä:

”Olen törmännyt semmoseen - - se oli naiskameramies, joka kirjotti mejän puhelinluetteloon kun siinä luki kameramiehet, niin se oli sutannu sen yli ja kirjottanu siihen että kamerahenkilöt. Niin tämmöstäkin on (naurahtaa).”

Kameramies-sanan yleisestä vakiintumisesta huolimatta toinen haastateltavista kuitenkin välttää itsensä esittelemistä kameramieheksi. Mies-loppuinen sana tuntuu oman nimen perään liitettynä oudolta.

”Ite välillä tulee semmonen outo olo, että sanonko mä oman nimeni ja kameramies, jos mä teen jossain draamassa kameramiehen töitä. Yleensä mä sanon vaan että kamera. - - Oma nimi ja kamera. - - En mä sano sitä miestä siihen, ihan sen takia että usein ihmiset alkaa heittää siitä sellasta. Ja onhan se hauskaa, jos sen kuulee keran, mutta kun sen kuulee monta kertaa, niin sit sitä ei enää jaksa. Sitä samat vitsit alkaa puuduttamaan jossain vaiheessa (naurahtaa).”

4.3.4 Työn fyysisyys

Kaikki kolme haastateltavaa kokevat, että kuvaajan ja kameramiehen ammatti vaatii hyvää fyysistä kuntoa ja kunnosta huolehtimista. Työ ei ole kuitenkaan fyysisesti niin raskasta, että se estäisi naisten työskentelyn ammateissa. Sukupuolen sijaan kaluston käsittelyssä tarvitaan normaalia hyvää peruskuntoa.

”On se todella fyysistä, kyllä siinä pitää pitää huoli kunnostaan, lihaksistaan ja selästään ja polvistaan ja kaikista. - - Ei sais kasvaa isoo mahaa (naurahtaa), se on molempien sukupuolien huoli ja ongelma.”

”Se paino mitä se kamera painavimmillaan on, tällä hetkellä noi HD-Camit pitkän telen kanssa, niin se nyt on joku kymmenen kiloa tai jotain. Se on vielä siinä painorajoissa ajatellen, että mitä naiset on. Naiset on kautta vuosisatojen kantanu kiukuttelevia lapsia, jotka voi just olla sen kymmenen kiloa ihan keposasti.”

”Mä kyllä jaksan kantaa paljon paremmin kun useetkaan meillä miehistä.”

”Mähän oon harvinaisen pienikokonen nainen, että suomalaisethan yleensä on isompikokosia kun minä. Mä voin sanoo, että jos meikäläinen jaksaa, niin ihan tasan tarkkaan joka ikinen nainen tässä maassa tulee jaksamaan (nauraa).”

Yhden haastateltavan mukaan esimerkiksi käsivarakuvaaminen on aivan oma lajinsa, ja sen hallinta vaatii oman totuttelunsa yhtä hyvin naisilta ja miehiltä.

”Olkavaralta kuvaaminen ja muut, että se on ihan sama, että ootsä kaheksankytkilonen äijä tai nelkytkaheksankilonen nainen niinkun minä - - se on ihan tottumiskysymys, että ei oo välttämättä lihasten koosta ja muusta.”

Pelkkä raaka voima ei ratkaisekaan kuvaajan työssä pärjäämistä, vaan vähintään yhtä tärkeitä fyysisiä ominaisuuksia ovat esimerkiksi ketteryys, notkeus ja hyvä tasapaino. Myös naisen vartalossa on itsessään ominaisuuksia, joista voi olla kuvatessa hyötyä.

”Jos otetaan fyysisiä etuja, niin naisilla on lantionkaari tässä, niin sen kameran saa tähän kainaloon. Siinäkin on yks hyvä kuvaustapa tai paikka (naurahtaa), joka miehillä voi tavallaan olla hankalampi kun niillä ei ole lantiota.”

Naiset suhtautuvat työnsä fyysisyyteen hyvin käytännönläheisesti, mutta heidän kokemuksensa mukaan työn fyysisyys saattaa sen sijaan olla näytön paikka joillekin miehille.

”Noi isot UT-kamerat pystytetään pareittain riippumatta siitä, onko miehiä tai naisia. Siellä ei oo ollu oikeastaan kun ehkä muutama tämmösiä uhoajamiehiä, että minä pystytän ittekseen. Kun on järkevää, kun se nyt on helpompaa aina kaksistaan tehdä se, niin en mä oo siinäkään törmänny siihen, että mä en jaksais nostaa jotain isoo kameraa jalustan päälle.”

Haastateltavat uskovat kamerakalustojen keventyvän tulevaisuudessa entisestään, jolloin fyysikka on kuvaajaksi tai kameramieheksi haluavalle entistä pienempi este.

”Mä luulen, että kaikki kevenee, että tää fyysinen ei ainakaan tuu yhtään enempiä oleen ongelma, jos se nytkään on ollu ongelma.”

Haastateltavat kuitenkin tiedostavat, että kuvaajan ja kameramiehen ammatit ovat ainakin vielä nykyisellään fyysisesti vaativia, eikä keho välttämättä kestä työtä täyteen eläkeikään saakka. He ovatkin realistisesti harkinneet myös muita uravaihtoehtoja tulevaisuuden varalle.

”Kun näkee noita vanhempia miehiä, kun niillä alkaa olla niitä ammattitauteja, että selkä ja polvet on huonossa kunnossa, niin sen takia mä oon miettiny, että mä en välttämättä oo lopun elämäni kuvaajana. Että jossain vaiheessa mä saatan vaihtaa johonkin ehkä kevyempään työhön.”

”Sillon kun mä olin kolmekymppinen, mä aina ajattelin, että mä nyt kuvaan sitten nelikymppiseks ja sen jälkeen ei varmaan kukaan pyydä töihin tai sit on jo varmaan selkä hajonnu tai jotain. Nyt mä oon nelkytkaks ja en oo vielä huomannu, että tulis mitään fyysistä estettä ja vielä on pyydetty kuvaamaan (naurahtaa). Että ei sitä tiedä, millon se loppuu, mutta ainakin se loppuu ennen kuuskytviis vee. Et ei ihan siihen eläkeikään asti varmaankaan ole kuvaajan töitä. Että sillä tavalla toinen ammatti tai toinen aika tässä - - elokuva-alalla.”

4.3.5 Työn teknisyyt

Kaikkia haastateltaviani yhdistää hyvin käytännöllinen ja jopa epäkiinnostunut suhde kameratekniikkaan. Haastateltavat myöntävät, että tekniikka itsessään ei heitä kiinnosta, vaan on pikemminkin vain välttämätön paha. He haluavat tietääameratekniikasta ainoastaan sen verran, mikä on välttämätöntä ja olennaista kuvaamisen ja kuvan kannalta. Yksi haastateltavista tunnustaa jopa olevansa suorastaan tekniikkapelkoinen.

”Mua ei oo tekniikka koskaan kiinnostanu, että mua kiinnostaa kamerassa vaan se, että mitä sillä voi tehdä. - - Mua ei kiinnosta

ollenkaan se, että mitä siellä sisällä tapahtuu, vaan että mitä eri nappulasta tapahtuu ja miten mä saan sen mitä mä haluan ilmastua sillä. - - Mä voin rauhassa miettiä, että okei, seitkyt prosenttia näistä namikoista mun ei tarte enää miettiä.”

”Ne tärkeimmät asiat ja valinnat ei oo ollenkaan teknisiä. - - Just mulla on ehkä semmosta epävarmuutta, että tulee joku uusi kamera ja näin monta sivua menuja ja kaikkee. Tuntuu, että siihen aina on saanu neuvoja ja apuja, soittaa vaan ja kysyy. Kyllä ne tekniset asiat on aina ratkastavissa. Että enemmän murhetta ja ajatusta siten näihin muihin elokuvallisiin kysymyksiin, ja niitä kun ei voi soittaa ja kysyä keneltäkään muulta niitä asioita.”

”Siis oikeesti munhan ei tarvi tietää tekniikasta mitään - - jos tekee monikameratyötä raskaalla puolella, niin sehän on kuvatarkkailija, joka hoitaa kaikki säädöt. Mä pystyisin tekeen sitä pelkästään tekemällä sitä kompositioo ja hallitsemalla ne kameran liikkeet ja tällaset täydellisesti, skarppaukset ja tämmöset asiat, mutta mun ei tarvi tietää kameran sisuksista yhtään mitään.”

”Yks mikä oli hauska virhearvio silloin, kun mä olin ensimmäisiä kertoja assistenttina draamoissa, niin mä en tiedä mistä se lähti ajatus näillä miehillä, mutta varmaan sen takia - - että he oletti, koska on pienikokonen nainen, niin ne aatteli ehkä että mä en oo tullu tälle alalle kamera-assistentiksi sen takia, että mä oisin hirveen vahva kantamaan dollya ja kameraa ja jalustaa, että mun täytyy olla jonkinnäköinen tekninen nero.”

Haastateltavat eivät kaiken kaikkiaan edes alalle ja opiskelemaan hakeutuessaan mieltäneet kuvaajan ja kameramiehen ammatteja teknisiksi ammateiksi, vaan pikemminkin taiteellisiksi.

”En mä todellakaan ajatellu, että mä jollekin tekniselle alalle. - - En mä ois ikinä lähteny, jos mä oisin sen tajunnu (nauraa). Mä inhoon tekniikkaa yli kaiken, se on välttämätön paha. - - Kyllä mä aattelin, että tää on enemmän niinkun taiteellinen ala kun tekninen, vaikka mä en sillä tavalla oo taiteilija sanan merkityksessä vaan enemmänkin niinkun duunarityyppi.”

Haastateltavat suhtautuvatkin tekniikkaan ja sen kehitykseen välillä jopa huvittuneesti:

”Sellainen kehitys varmastikin jatkuu, että aina parin vuoden välein tulee joku aina entistä parempi uus formaatti (naurahtaa) ja joku uusi menuvalikko lisää ja kaikki pitäisi olla sen jälkeen jotenkin erilaista ja ihmeellistä.”

Kaksi haastateltavista on huomannut, että monilla miehillä on tapana korostaa ammatin teknistä puolta naisia useammin.

”No sitähän on joskus aikojen alussa sanottu, että tää on teknistaiteellinen (naurahtaa), niinkun puolet ja puolet. Mutta mä pidän

*sitä enemmän taiteellisena (naurahtaa) tai haluan itse ajatella sil-
lai. Mä tiedän, että monet miehet meillä pitää sitä pelkästään tekni-
senä (naurahtaa).”*

*”Täytyy tunnustaa, että joskus nää äijät siellä juttelee, niin mä en
osaa edes sanoo mistä ne juttelee (nauraa), ne menee mulla ihan
täysin yli hilseen. En mä oo semmonen tekniikan ihminen, että mä
oisin tekniikkalehti koko ajan kädessä, mitkä on uudet aallot tällä
alalla (nauraa) ja vau tollasia kameroita tulossa.”*

Vaikka haastateltavan mukaan työpaikalla ”äijät” ovat useimmiten niitä, jotka istuvat tekniik-
kalehti kädessä, tekniikan hallitseminen ei silti ole kiinni sukupuolesta.

*”Varmasti on naisia, jotka on hirveitä teknisiä neroja, mäkin tun-
nen pari semmosta naista. - - Että kyllä se on persoonasta enem-
män, että mikä kiinnostaa ja minkälaiset ne omat vahvuusalueet
on.”*

4.3.6 Alan tulevaisuus

Haastateltavien mukaan alan tulevaisuutta leimaavat muun muassa kamerakalustojen ja lait-
teistojen tekninen kehitys, kalustojen keveneminen, filmimateriaalin korvaaminen videolla
sekä moniosaamisen vaatimusten lisääntyminen. Haastateltavat ovat myös huomanneet nais-
ten määrän kuvaajan ja kameramiehen ammateissa kasvaneen viime vuosina ja uskovat kehi-
tyksen jatkuvan myös tulevaisuudessa. Sukupuoliasetelmien tasoittumista pidetään hyvänä
asiana.

*”Mä luulen, että naiset ei ainakaan missään tapauksessa vähene,
että saattaa olla että lisääntyy. Koska nyt on sitten kummasteltu
parikymmentä vuotta, että minkä takia tällä alalla on näin hirveen
vähän naisia, kun siihen ei oo mitään estettä, niin miksei se sitten
kasvais lopulta (naurahtaa).”*

*”Mä oon tottunu ajatteleen sitä miesvaltasena, mutta mä huomaan
ihan kun katson telkkarista jotain uutistapahtumaa, että siellä on
todella paljon tv-puolellakin naiskuvaajia. Ja kun käy tuolla Film-
fotografernassa tai Mutasen elokuvakonepajalla, niin nuorempia
näkee, että täällä on vaikka kuinka paljon. - - Mä oon huomannu,
kun on kouluissa käyny, niin on kuvaamisesta kiinnostuneita naisia
aika paljon. - - Se on ehdottomasti hyvä asia, koska siihen varmasti
on ihan tarvettakin.”*

Haastateltavat myös pohtivat, miksi naisia ei ole hakeutunut enempää kuvaajiksi ja kamera-
miehiksi jo aiempina vuosikymmeninä. Syiksi arvaillaan alan teknistä mainetta ja perinteistä
tapaa jakaa eri ammatit miesten ja naisten töihin.

”Mä en kyllä muuten oikeesti ymmärrä, että mikä siinä voi olla esteenä, ei siinä voi olla mitään estettä (naurahtaa). Kun sehän on ihan siitä ihmisen sisältä kiinni, että mitä se haluaa, mistä se on kiinnostunu. Että ilman muuta jos siitä on kiinnostunu, niin sen nainen hallitsee aivan yhtä hyvin ja paremminkin kuin mies. - - Mä luulen, että ne on ne kuvitelmat, naiset kuvittelee että tää on teknisempää kuin onkaan. Ja naiset haluaa tehdä puhtaasti taiteellista ja luovaa ja mä luulen, että se tekniikka on mikä siinä on se jollain tavalla. Kai se on ihan se perinteinen jotenkin, että ajatellaan, että tämmöset hommat kuuluu miehille, jos se on jossain selkäytimessä tämmönen ajattelu sitten.”

”Kai se niinkun vanhan kansan mielessä on fiksaatio, että siinä on paljon porukkaa ja äijäkööri tekijänä. Että kyllä se muuttuu, Ylellä on nyt tosi monta - - naiskuvaajaa, oisko kymmenisen jo.”

”Sehän on aika monen ammatin kanssa, että koettu niinkun että miehisiä ammatteja ja harva mies on lähteny jonnekin lähihoitajaksi tai sairaanhoitajaksi hakemaan aikoinaan. Nykyäänhän ei oo tämmösiä sukupuolesta johtuvia, ja mitä edemmäks aika menee, niin sitä vähemmän tulee. - - Se on vaan ollu niinkun ajatuksena, että naiset on parempia jossakin ja miehet on parempia jossakin. Että eihän erilaisuus ole sitä, että toinen on parempi ja toinen on huonompi, se on erilaista vaan. - - Kumpiakin tarvitaan.”

”Onhan nää asenteet sillä tavalla suotuisimmat. Musta tuntuu, että nuorten omat asenteet, että eivät epäile sitä, ettenkö minä voisi olla kuvaaja.”

Asenteiden ja mielikuvien muututtua naisten voikin olettaa hakeutuvan aiempaa innokkaammin kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin.

4.4 Hyvän kuvaajan ja kameramiehen ominaisuuksia

Haastateltavien mukaan hyvän kuvaajan ja kameramiehen ominaisuuksia ovat muun muassa sosiaalisuus, joustavuus, sopeutuvaisuus, kärsivällisyys, rauhallisuus, kekseliäisyys ja ahkeruus. Sen sijaan esimerkiksi teknisiä taitoja tai fyysistä voimaa haastateltavat eivät mainitse lainkaan. Hyvä kuvaaja on usein yksinkertaisesti ”kiva tyyppi, jonka kanssa on mukavaa tehdä töitä”. Hyvän kuvaajan ominaisuuksista tärkeimmäksi nousee sosiaalisuus ja kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Sosiaalisten taitojen painottaminen saa yhden haastateltavan jopa luokittelemaan kuvaajan työn palveluammattiksi. Haastateltavien mukaan osa hyvän kuvaajan ominaisuuksista on sellaisia, että ne ovat eri ihmisissä olemassa myötäsyntyisinä, osaa ominaisuuksista tai taidoista taas on mahdollista harjoitella ja kehittää.

”Taiteellisuus on vähän sellanen hämärä sana, mutta jonkinnäkönen luovuus tai kekseliäisyys on tietysti, ne on semmosia hyviä ominaisuuksia.”

”Ehkä semmonen että energiaa riittää ja omia ideoita.”

”On hyväksi olla semmonen rauhallinen, että kun toinen palloilee paniikissa, kun se ei tiedä mitä tästä tulee, niin sitten on hyvä että siinä on semmonen joka sanoo, että joo nyt me tehdään näin. Että itellä on hanskassa se, että istupa hetki ja hengähdä, että nyt tehdään ja - - kaikki menee hyvin.”

”Tää on myös siinä mielessä sosiaalinen ammatti, että puolituttujen tai tuntemattomien kanssa tullaan toimeen, tapaa koko ajan eri ihmisiä ja varsinkin jos on draamapuolella, niin yhteistyötähän se on.”

”Enemmänkin on kyse ihmissuhteista, että ihmiset haluaa tehdä hauskan tyyppin kanssa töitä. Se on ihan sama, että ootsä loistava kuvaaja vai hyvä kuvaaja, mutta jos sä oot kiva tyyppi, niin mieluummin semmosen kanssa tehdään töitä.”

”Saattaa olla semmonen toimittaja, jonka kanssa et välttämättä niin hyvin tuu toimeen, sitten saattaa olla tosi kuspää haastateltava ja sitten sen lisäksi se tila on semmonen, että sä et millään saa siitä hyvännäköstä. Jos sen lisäksi jaksaa vielä olla semmonen sosiaalisesti, että kyllä tää tästä ja innolla tehään ja vauhdilla ja näin, niin sit vois mun mielestä sanoo, että sit menee hyvin.”

”Sehän on ihan taas palveluammatti, koska aina mennään kohteiden armoilla. Ja jos kohde sanoo, että et kuvaa, niin ei kuvata.”

Sosiaalisena ihmisenä saatetaan joskus arki ajattelussa pitää esimerkiksi voimakkaasti ulospäinsuuntautunutta ja puheliasta ihmistä. Haastateltavat pitävät kuvaajan työssä vaadittavaa sosiaalisuutta kuitenkin hyvin erilaisena sosiaalisena herkkyytenä: kykynä havainnoida ja tarkkailla erilaisia ihmisiä ja sosiaalisia tilanteita, aistia toisten ihmisten tunteita ja toiveita sekä mukautua hyvin erilaisiin tilanteisiin ja ympäristöihin. Sosiaalinen ihminen osaa ottaa työssään muut ihmiset huomioon ja toimia sen mukaan.

”Täytyy lukea ihmisiä niin, että näkee sen olennaisen ja - - just se ehdoton, että tulee ihmisten kanssa toimeen, ymmärtää ympäristöä ja tilanteita missä on, jotenkin silleen sosiaalisesti herkkä. - - On havainnoija ja lukee hyvin sosiaalisia tilanteita. - - Se on aika olennainen, että se kemia toimii kuvattavien ihmisten kanssa.”

”Osaa ottaa muut huomioon ja kuvaa sillä tavalla, että kuvattavalla on hyvä olla.”

”Mä oon myös hirvittävän sopeutuvainen, että mä pystyn äkkiä lyömään aivot samoille rattaille kun se toinen. - - Sä pystyt ottaan huomioon kaikki muut - - etkä vaan pitäytyä siihen, että tämä on minun mielestäni nyt paras kompositio, vaan mä mukaudun sen mukaan mitä se edellinen tekee ja mitä mahdollisesti seuraava tekee. - - ja ohjaajan ajatusten lukeminen on semmonen yks hauska tehtävä (naurahtaa)”

”Välillä kuvaustilanteessa haastateltava saattaa niinkun mainostamismielessä, että ota tollanen kuva ja tosta puolikuva, että näkyy logo. - - Siinä kun on sillä lailla ihmissuhdetaitoja, että sanoo että joo, ihan hyviä ideoita, että katotaan - - että ei tavallaan pahota toisen mieltä.”

”Mä aina yritän muistaa sanoa sille toiselle, että kuule mä oon hirveen väsyny, että tää ei johdu sinusta tää mun innostuksen puute. Mä aina yritän muistaa kertoa sen, jos mulla on kivaa, että vitsi tää on kivaa ja aattele nyt, että me ollaan täällä ja nähään tämmönen paikka ja tähän on ihan mieletöntä.”

Herkkä tilannetaju on haastateltavien mukaan esimerkiksi dokumenttikuvauksessa sitä, että kuvaaja on aroissa tilanteissa valmis tinkimään ammatillisesta kunnianhimostaan, jos tilanne sitä vaatii.

”Vaikka jostakin syystä ois huono valo ja tietäis, että tästä tilanteesta ei tuu hyvännäkösiä kuvia, mutta nään sen niinkun ohjaajan kannalta, kuinka tärkeä tää kohta on. Mulla ei oo mitään vaikeuksia kuvata sitä kuitenkin, vaikka se on kuvallisesti todella huono tilanne ja paikka ja kaikki, niin ymmärrän sen, että nyt pitää vaan kuvata.”

”Tarvittaessa pystyy heittäjän kaiken sen ammatillisen ylpeyden roskakoriin, jos se tilanne vaatii sitä. Että nyt sä et ala valasemaan, nyt sä et ala kattomaan sitä parasta taustaa tai muuta, että se vaan otetaan mikä saadaan.”

”Välillä se vaatii, että et laita sitä kameraa siihen mikä on se ideaali paras kulma, vaan vetäydyt sinne metrin sen toimittajan taakse. - - Ja kun sä kamera olkapäällä meet, niin ei mennä ihan lähelle, vaikka se ois hyvin hieno laajakulmalla mahtavat kuvakulmat, niin jos se ihminen on ihan kipsissä.”

Haastateltavat pitävätkin selkeästi sosiaalista herkkyyttä ja ihmissuhdetaitoja tärkeämpinä kuin perinteisesti kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin yhdistettyjä teknisiä ja ehkä jopa visuaalisia ja taiteellisia taitoja ja ominaisuuksia.

4.4.1 Naisten ja miesten erot

Haastateltavat korostavat useasti, että naiset ja miehet ovat kuvaajina ja kameramiehinä yhtä hyviä. He ajattelevat, että eri kuvaajien ja kameramiesten väliset eroavaisuudet johtuvat etupäässä yksilöllisistä eroista, eivätkä sukupuolten välisistä eroavaisuuksista. Esimerkiksi jos kaksi kuvaajaa lähetettäisiin samalle kuvauskeikalle, työtavat ja materiaali olisivat joka tapauksessa erilaisia, olisi kyseessä sitten kaksi nais- tai kaksi mieskuvaajaa.

”Toisaalta mä oon taas sitä mieltä, että naiset ja miehet on jollain tavalla kuitenkin samanlailla rakennettuja, eikä oo siis semmosta eroa. - - Naiset ja miehet ovat ihan yhtä hyviä (naurahtaa).”

”Mä luulen, että enemmän on kysymys kuitenkin persoonallisuuksista kuin sukupuolirooleista. Ihmiset on erilaisia ja ihmiset näkee asioita eri tavalla, näkee kauniina ja hienona eri asioita.”

”Sitähän kuvaa sitä mitä näkee, eri ihmiset näkee eri tilanteissa eri asioita, joku kiinnittää eri asioihin huomiota ja joku toiseen. - - Kuvaaja kun kuvaaja, on se mies tai nainen, periaatteessa pystyy kuvaamaan kaunista ja rumaa kuvaa ja saamaan tilanteesta semmosen olennaisen irti. Mutta semmoset pienet vivahde-erot, ne on sitten persoonoista kiinni.”

”Jotkut naisohjaajat tykkää, että se on kiva, että siinä on muita naisia ryhmässä, mutta taas jotkut ei. Jotkut todella mielellään haluaa, että on miesryhmä, että sekin on ihan henkilökohtasta.”

Toisaalta yhden haastateltavan mielestä miesvaltaisena pidettyyn kuvaajan ammattiin hakeutuvilla naisilla on yksilöllisistä eroista huolimatta keskenään muista naisista poikkeavia yhdistäviä ominaisuuksia.

”Mun mielestä ehkä naiset, jotka hakeutuu tämmöseen tekniseen ammattiin ja tällaseen, niin on jo tavallaan tietynlaisia. Että mun mielestä naisporukkaa, joka tekee kameratöitä ei voi verrata naisiin, jotka ois jossain maskeeraajakoulussa, puhumattakaan että ois kädet mullassa tai muuta (naurahtaa). En mä sano, että tällä alalla olevat naiset on miehisiä, mutta miten sen nyt ilmaisisi. No kuitenkin se on enemmän mun mielestä persoonakysymys.”

Yksilöllisyyden korostamisesta huolimatta haastateltavat löytävät nais- ja miespuolisista kuvaajista ja kameramiehistä sekä naisten ja miesten työtavoista myös eroavaisuuksia. Heidän mukaansa naisten työssä korostuvat muun muassa tunnollisuus, ennakkosuunnittelu ja keskustelu.

”Ehkä miehillä on sitten jotain kärsimättömyyttä tai pitäis saada nopeesti. Niiltä puuttuu se tunnollisuus, että se välillä on sellasta huithapelihommaa.”

”Naiset mun mielestä arvostaa enemmän ennakkosuunnittelua ja ne haluaa tietää esimerkiksi etukäteen, että mihin mennään kuvaan ja mitä on tarkoitus tehdä ja tällasia. Miehillä ei oo sillä tavalla merkitystä. Mutta mitä me ollaan naisten kanssa juteltu, niin meille se on tärkeä asia, että pystyy etukäteen jotenkin jo hahmotetaan sen tilanteen.”

”Hyvä kameramies (draamatuotannon kamera-assistentti) on semmonen, että jos se näkee että se toinen (kuvaaja) ihan siellä katselee pitkin seiniä, niin sä käyt hakemassa kahvia ja sämpylän ja viet sille ja juttelet mukavia. - - Jos ois mieskameramies niin saattas aatella, että en mä nyt sille mitään kahvia ala kantaan perkele (naurahtaa), mä mikään kahvinkeitäjä oo. Mun mielestä se ei oo sellasta, että on joku orja siinä tilanteessa (naurahtaa), vaan minusta se kuuluu siihen ihmissuhdeasiaan. Että koska se on hankala ammatti ja iso vastuu, niin tekee sen toisen vastuun helpommaksi.”

”se (nais)ryhmässä oleva mies voi kokea kiusallisena ehkä, että sen puheen sekaan hukkuu ne selkeet käskyt, ettei tuu niitä selkeitä käskyjä. Se on asia, jota mun täytyy opetella ja muistaa, että jos työryhmässä on miehiä, niin täytyy sanoa selkeet käskyt (naurahtaa).”

Haastateltavien mukaan myöskään kuvauksen kohteiden kannalta ei ole välttämättä yhdenkään, onko kameran takana mies vai nainen.

”Mulle on sanonu joskus toimittajat, että jos mennään tekemään juttua sellasesta, että sen haastateltavan pitää avautua, niin on itse asiassa kiva, että on naiskuvaaja, koska jostain syystä jotkut ihmiset avautuu helpommin, kun on naiskuuntelijoita. Ne ehkä kokee, että naiset on jotenkin sosiaalisempia. Mut sekin riippuu ihmisestä, että voi olla, että joku taas ei niinkun naisille haluais puhua, että äijäporukassa enemmänkin avautuu.”

”Joku tämmönen poliitikko tai muu isompi tyyppi mitä haastateltiin, semmonen vanhempi mies, niin sillä ihan kuin ois tullu samakoita (suusta), että se ei tajunnu varoa ollenkaan. Et jos siinä ois ollu joku semmonen arvovaltanen miestoimittaja ja sit semmonen vanha äijä (kuvaajana), niin se ois ollu aika jäykkänä (naura).”

Ainakin stereotyyppisesti tunnutaan siis ajattelevan, että naisilla olisi luonnostaan enemmän kuvaajan työssä vaadittavia sosiaalisia ja ihmissuhdetaitoja kuin miehillä.

4.4.2 Naisten ja miesten työnjako

Haastateltavat kokevat voimakkaasti, että kuvaajan ja kameramiehen ammatit sopivat yhtä hyvin naisille ja miehille. Naiset ja miehet suoriutuvat erilaisista tehtävistä yhtä hyvin, eikä alan töitä voi jakaa erikseen naisten ja miesten töihin.

”En mä haluis lähtee silleen rajaan. - - En mä haluais kuitenkaan ajatella, että ois naisten työt ja miesten työt.”

Yksi haastateltava tosin mainitsee steadicam-työn sopivan paremmin miehille:

”No joku steadicam-homma tietysti on, se on siis fyysisesti raskain kamerajuttu, että se käy selän päälle. Vois aatella sen fyysiikan takia, niin sopis kyllä steadicam miehille.”

Esimerkiksi uutis- ja dokumenttikuvaajille tulee aina silloin tällöin myös rutiinikuvauskeikkoja, joihin tarvitaan kuvaustilanteesta johtuen ehdottomasti joko nais- tai mieskuvaaja.

”Jotain niinkun naisurheilijoita pukukopeissa tai saunassa - - että tulee tällasia pakollisia keikkoja (naurahtaa).”

Vaikka erityyppisiä kuvaajan ja kameramiehen tehtäviä ei voi haastateltavien mielestä luokitella miesten ja naisten töiksi, esimerkiksi dokumenttituotannoissa dokumentin teema tai aihe voi silti istua luontevammin joko nais- tai mieskuvaajalle.

”Suurin osa aiheista on semmosia, että sillä ei oo väliä että kumpaa sukupuolta on. - - Erilaisissa aiheissa on ihan toivottavaa, että on mahdollisuus muodostaa naistyöryhmiä.”

Suomessa ei ole ainakaan toistaiseksi ollut juuri naisia pitkien fiktioelokuvien kuvaajina. Naisia on myös ollut harvakseltaan töissä pitkien fiktioelokuvien kamera- ja valoryhmissä. Vaikka fiktioelokuvaajan työ ei sinällään sovi sen paremmin miehille tai naisille, yksi haastateltava ottaa asian puheeksi kysyttäessä, onko hänelle ollut koskaan työurallaan naiseudestaan haittaa:

”Ehkä nyt semmonen haitta on - - ettei oo paljon tullu tota fiktiopuoleen, että se on jääny kyllä vieraammaks. Mut siihen varmasti liittyy sitten se, että just silloin nuorena koululaisena tai näin, kun tavallaan kaikkiin on aina tie vieny niiden assistenttitöiden kautta, niin sitten naisena ei kuitenkaan tai silloin tyttönä ei varmaan kauheesti päässy just valomieheksi.”

HL: ”Minkä takia?”

”Vähän on oikeesti heikompi, kyllä siinä tulee silloin kun on niitä nelikilosia lamppuja, niin kyllä siinä tulee sitten se fyysinen ero. Mutta nykysin on niin isoja valoryhmiä, niin siellä ehkä menee yks

nainenkin mukana. Tuntuu, että silloin oli vähemmän valaisijoita, niin täytyy kaikkien jaksaa nostaa se nelikilonen (naurahtaa)."

Haastateltavan mukaan ainakin vielä 1990-luvulla naiset olivat harvinaisuuksia myös pitkien fiktioelokuvien kameraryhmissä, joissa pelkän fyysisen voiman voisi ajatella olevan vähemmän tärkeää kuin valoryhmissä. Naiset päätyivät kuitenkin muuntyyppisiin kameratöihin.

"Ne ajautu muuntyyppisiin töihin. Ja voi olla just sillä tapaa, ettei niinkun pyydetty tavallaan."

Fiktioelokuvien kuvaaminen ja valaisu vaikuttaakin olevan tällä hetkellä lähes viimeinen kuvaamisen osa-alue, joka on edelleen melkein täysin miesten hallinnassa. Sukupuolten väliseen työnjakoon fiktioelokuvissa ei tunnu olevan mitään selkeää syytä, joten tilanne johtuu ehkä ainoastaan totutuista perinteisistä mielikuvista ja tavoista.

4.4.3 Naiseus kuvaajan ja kameramiehen työssä

Haastateltavat eivät koe omaa naiseuttaan keskeiseksi työtään ja olemistaan jäsentäväksi tekijäksi. Heidän ammattikuvansa syntyy kuvaajan tai kameramiehen identiteetistä, eikä naiseus näy sen kummemmin jokapäiväisessä työssä tai työn määrittelyssä.

"Ei niitä oikeesti ajattele eläessään ja työtä tehdessään sen enempiä kun muuten ruokaa laittaessaan ajattelee, että tässä nainen laittaa ruokaa (naurahtaa) tai autoo ajaessaan, että tässä nainen ajaa autoa, ettei sitä ajattele."

"Se ei oo millään tavalla, mä en tuu ajatelleeks sitä. - - Mua on ärsyttäny se, jos joku on sitä kyseenal tai kysyny, miten sä tuut siellä miesten kanssa toimeen. - - Se on itsestään selvä asia."

"En mä mieti sitä, se on sitä omaa elämää. Eihän sitä kyseenalais- ta, että miks mä oon nyt tässä. Ja oma valintahan se on, että mä oon päätyny tälle alalle ja jääny."

Naiseuden itseisarvon korostaminen tuntuu yhdestä haastateltavasta jopa oudolta tai epämiel- lyttävältä:

"Se oli varmaan joskus yheksänkytluvun puolivälissä - - niillä oli vielä tällanen, että kun sinne haluttiin naisia. Ja sekin oli mun mielestä ihan idioottiperuste - - miks sinne halutaan naisia (naurahtaa)."

Yhdelle haastateltavalle miesvaltaisessa työyhteisössä ja miesvaltaiseksi mielletyssä ammatissa työskenteleminen naisena nousee toisinaan esiin ainoastaan positiivisena tunteena:

”Voi olla, että on joku semmonen ylpeydenpoikanenkin siitä, että pärjää miehisessä ammatissa, voi olla jossain taustalla kytee.”

Haastateltavat eivät siis koe naiseuttaan voimakkaaksi ja olennaiseksi tekijäksi, joka määrittäisi heidän työskentelyään kuvaajana tai kameramiehenä. Jos naiseus joskus harvoin nousee mieleen, se mielletään vain positiiviseksi ja ylpeyden tunteita herättäväksi asiaksi.

5. Pohdintaa

Kuvaajan ja kameramiehen ammatit on perinteisesti mielletty hyvin miehisiksi ammateiksi, ja ala on ollut pitkään lähes täysin miesvaltainen. Varsinkin 1990-luvulta lähtien kuvaajien ja kameramiesten joukkoon on kuitenkin alkanut tulla aiempaa enemmän myös naisia. Naisten tulo alalle jatkuu todennäköisesti vielä tulevaisuudessakin, sillä alan oppilaitoksissa huomattava osa kuvauksen opiskelijoista alkaa olla naisia. Myös nuorten tyttöjen kiinnostus esimerkiksi valokuvaajan teknis-taiteellista ammattia kohtaan on kasvanut.

Naisia on tullut vuosien mittaan hyvin erilaisiin kuvauksen tehtäviin varsinkin tv-puolelle: naisia työskentelee nykyään muun muassa uutis- ja dokumenttikuvaajina, kameramiehinä monikameratuotannoissa sekä kamera-assistentteina tv-draamatuotannoissa. Pitkät fiktioelokuvat ovat sen sijaan edelleen jääneet jostakin syystä lähes täysin miehiseksi alueeksi, sillä naisia ei elokuvien kamera- ja valoryhmissä juuri näy. Tämänkin asetelman voisi kuvitella tasoittuvan viimeistään seuraavan parinkymmenen vuoden aikana edellyttäen, että alalle tulevat naiset kiinnostuvat nimenomaan fiktioelokuvien kuvaamisesta.

Naisten tuloa alalle on seurannut myös asennemuutos. Kun esimerkiksi vielä 1990-luvun alussa miesvaltaiseen työyhteisöön pyrkinyt nuori nainen joutui murtamaan monia ennakkoluuloja ja sopeutumaan miehisen työyhteisön tavoille, nykyään tilanne on jo hyvin toisenlainen. Kuvaajan ja kameramiehen työtä tekevät naiset eivät ole enää yksittäistapauksia, ja uuteen työpaikkaan tuleva nainen löytää todennäköisesti kollegoistaan sekä mies- että naistyökavereita. Naisten tuloon alalle suhtaudutaan monilla työpaikoilla nykyään täysin luontevasti tai jopa myönteisen rohkaisevasti.

Myös mielikuvat kuvaajan ja kameramiehen ammateista ovat muuttuneet vuosikymmenten varrella. Muutama vuosikymmen sitten kuvaajan ammattia pidettiin lähinnä teknistä insinöörিতaitoa ja fyysistä voimaa vaativana ammattina. Nyt haastateltavani listaavat hyvän kuvaajan ominaisuuksiksi muun muassa sosiaalisen herkkyyden, joustavuuden, kekseliäisyyden ja luovuuden. Teknisiä taitoja haastateltavat taas eivät pidä lainkaan keskeisinä ja olennaisina kuvaajan ammatin kannalta, ja kaikki heistä itse asiassa korostavat jopa pitävänsä tekniikkaa epäkiinnostavana ja välttämättömänä pahana. Fyysinen voimakaan ei ole ainakaan enää rajoittava tekijä kuvaajan työssä, sillä haastateltavien kokemusten mukaan kamerakalustot ovat

yhtä hyvin miesten ja naisten käsiteltävissä ja hallittavissa. Kuvaajan ja kameramiehen ammattien määritelmät ovat siis siirtyneet vuosien mittaan teknistä taitoa ja fyysistä voimaa vaativasta ammatista kohti sosiaalista palveluammattia. Muutoksesta huolimatta tekniikka ja fyysisyys eivät ole kuitenkaan täysin unohtuneet: esimerkiksi haastateltavani alkoivat haastattelujen kuluessa yleensä puhua tekniikasta ja fyysisyydestä spontaanisti, ennen kuin ehdin edes kysyä niistä mitään. Tekniikka ja fyysisyys koetaan siis edelleen asioiksi, jotka täytyy ainakin mainita kuvaajan ja kameramiehen ammateista puhuttaessa.

On mielenkiintoista huomata, että mielikuvat alasta ovat muuttuneet samanaikaisesti, kun naisia on alkanut tulla kuvaajan ja kameramiehen ammatteihin. Tekniset taidot ja fyysinen voima on perinteisesti mielikuvien tasolla yhdistetty miehisiin ammatteihin ja sosiaaliset taidot taas naisvaltaisiin ammatteihin. Onkin kiinnostavaa pohtia, onko naisten määrän lisääntymisellä ollut jotakin tekemistä mielikuvien muutoksen kanssa. Onko naisten tulo perinteisesti miehisenä pidetylle alalle saanut myös mielikuvat muuttumaan, vai onko mielikuvien muutos edeltänyt naisten tuloa alalle ja tehnyt osaltaan naisten työskentelyn alalla ylipäänsä mahdolliseksi? On myös täysin mahdollista, että mielikuvat ja käsitykset alasta ovat muuttuneet vuosien varrella täysin sukupuolikysymyksistä riippumatta: kuvaajan ja kameramiehen ammatteja voitaisiin ehkä nykyään pitää sosiaalisina palveluammattina, vaikka alalla ei työskentelisi vielä tänäkään päivänä ensimmäistäkään naista. Vaikka mielikuvien tasolla tekniset taidot yhdistetään miehiin ja sosiaaliset taidot naisiin, todellisuudessa ominaisuudet eivät ole sukupuolesta riippuvaisia. Kyse on enemmänkin yksilöistä ja persoonallisuuksista: maailmassa on varmasti paljon sekä sosiaalisesti älykkäitä ja herkkiä miehiä ja naisia että sosiaalisesti kyvyttömiä miehiä ja naisia. Sitkeässä olevat mielikuvat saattavat tosin muokata naisten ja miesten taitoja ja taipumuksia eri suuntiin: poikia rohkaistaan ehkä voimakkaammin kehittämään teknisiä ja fyysisiä taitojaan, kun taas tyttöjä rohkaistaan todennäköisemmin kehittämään sosiaalisia taitojaan.

Sukupuolen merkitys kuvaajan ja kameramiehen työssä tuntuu olevan kaiken kaikkiaan tärkeämpää muille kuin naisille itselleen. Esimerkiksi haastateltavat eivät koe naiseutensa olevan mitenkään olennainen osa heidän kuvaajan tai kameramiehen identiteettiään. Muille ihmisille naiseudella on sen sijaan enemmän merkitystä: joitakin työtehtäviä saatetaan jakaa työpaikoilla sukupuolen mukaan, joitakin harvoja ennakkoluuloja esiintyy edelleen ja ohikulkijat ihmettelevät painavia kameroita kanniskelevia naisia. Toisaalta sukupuolirajat eivät ole häipyneet täysin naistenkaan mielestä. Esimerkiksi kaikki haastateltavani kokevat, että nais- ja miesku-

vaajissa on eroja. Heidän mielestään naiskuvaajien ja naiskameramiesten työssä korostuvat miehiä enemmän muun muassa tunnollisuus, ennakkosuunnittelu, keskusteleavuus ja sosiaaliset taidot. Näistä eroista huolimatta haastateltavat kokevat, että suurin osa eri kuvaajien ja kameramiesten eroavaisuuksista on yksilöllisiä. Haastateltavat eivät myöskään pidä naiseutta sinänsä itseisarvona: esimerkiksi yhden haastateltavan mielestä esimiesten halu saada nimenomaan lisää naisia draamakuvaajan tehtäviin tuntui hänestä täysin absurdilta. Hänen mielestään järkevämpi tavoite olisi etsiä kuvaajan tehtäviin hyviä ja motivoituneita ihmisiä, ei ensisijaisesti naisia tai miehiä.

Suomen ensimmäinen naiselokuvaaja Pirjo Honkasalo varoitteli jo vuonna 1970 tehdyssä lehtihaastattelussa, että *naiskuvaajista* puhuminen ja sukupuolen korostaminen vain pönkittävät pinttyneitä stereotyyppisiä sukupuolirooleja. Vaikka tutkielmani keskittyy nimenomaan naiskuvaajiin ja naiskameramiehiin, tarkoitukseni ei ole ollut stereotyyppisten roolien ja mielikuvien vahvistaminen. Pikemminkin tavoitteenani on ollut alalla tapahtuneen muutoksen ja naisten omien kokemusten selvittäminen. Työelämää ja sukupuolta tutkineiden Korvajärven ja Kinnusen mukaan työelämän kannalta olisi hyödyllistä, että ammattien tiukkaa eriytymistä sukupuolen mukaan purettaisiin. Yhtenä tutkielmani tavoitteena olikin tehdä näkyväksi kuvaajan ja kameramiehen ammateista vallitsevia vanhoja ja uusia mielikuvia ja pohtia niiden yhteyksiä sukupuoleen. Perinteisten mielikuvien purkaminen voisi parhaimmillaan johtaa siihen, että kuvaajan ja kameramiehen ammatteja ei enää hahmotettaisi sukupuolen, vaan aivan muiden ominaisuuksien kautta. Nimenomaan juuri naiseuden tai mieheyden ei pitäisi olla itseisarvo sinänsä, vaan tärkeämpää olisi saada alalle erilaisia kuvaajia ja kameramiehiä, joiden taidot ja ominaisuudet täydentäisivät työyhteisöissä toisiaan. Sekä miehiä että naisia tarvitaan yhtäläillä alan erilaisiin töihin ja tehtäviin. Tavoiteltava tilanne olisi ehkä se, että tv- ja elokuva-alalla työskentelisi ainoastaan kuvaajia, ei enää erikseen naiskuvaajia ja mieskuvaajia.

Lähteet

Lähdekirjallisuus

- Ettegui, Peter (1998) *Cinematography. Screencraft*. Crans-Près-Céligny: Focal Press.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hodges, Peter (1994) *The Video Camera Operator's Handbook*. Oxford: Focal Press.
- Kindem, Gorham ja Musburger, Robert B. (2001) *Introduction to Media Production: From Analog to Digital*. Boston: Focal Press.
- Kinnunen, Merja ja Korvajärvi, Päivi (1996) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino.
- Korvajärvi, Päivi (1996) Sukupuoli työpaikalla. Teoksessa Kinnunen, Merja ja Korvajärvi, Päivi (toim.): *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino.
- Mascelli, Joseph V. (1965) *The five c's of cinematography. Motion picture filming techniques*. Los Angeles: Silman-James Press.
- Millerson, Gerald (2001) *Video Production Handbook*. Oxford: Focal Press.
- Ohanian, Thomas A. ja Phillips, Michael E. (1996) *Digital Filmmaking. The Changing Art and Craft of Making Motion Pictures*. Boston: Focal Press.
- Rogers, Pauline B. (1998) *Contemporary cinematographers on their art*. Boston: Focal Press.
- Samuelson, David W. (1984) *Motion Picture Camera Techniques*. Lontoo: Focal Press.
- Suomen elokuva-arkisto (1998) *Suomen kansallisfilmografia 7: 1962-1970. Vuosien 1962-1970 suomalaiset kokoillan elokuvat*. Helsinki: Edita.
- Suomen elokuva-arkisto (2004) *Suomen kansallisfilmografia 11: 1991-1995. Vuosien 1991-1995 suomalaiset kokoillan elokuvat*. Helsinki: Edita.
- Suomen elokuva-arkisto (2005) *Suomen kansallisfilmografia 12: 1996-2000. Vuosien 1996-2000 suomalaiset kokoillan elokuvat*. Helsinki: Edita.
- Von Bagh, Peter (2005) *Suomalaisen elokuvan uusi kultainen kirja*. Helsinki: Otava.
- Ward, Peter (2000) *Digital video camerawork*. Oxford: Focal Press.

Lehtiartikkelit

Helakisa, Kaarina (1970) Olipa kerran tyttö kameran takanakin. *Apu* 35/1970, sivut 58-60.

Juurus, Kati (1994) Naisia hermoromahduksen partaalla. *Helsingin Sanomien Kuukausiliite* 19.2.1994, sivut 33-38.

Liiten, Marjukka (2005) Kokki on suosikki. *Helsingin Sanomat* koulutusliite 2.2.2005, sivut 12-15.

Nikula, Sanna (2000) Arabimaista seuraava laatuelokuvien tulva. Elokuvaohjaaja Pirjo Honkasalon omat suosikit löytyvät vuosien takaa. *Kouvolan Sanomat* 4.1.2000.

Liite 1

HAASTATTELURUNKO

HAKEUTUMINEN ALALLE:

- Milloin ja miten päädyit alalle? (opiskelut, työt)
- Miksi päätit hakeutua alalle? (sattumaa vai suunniteltua, syyt, kiinnostus)
- Kuinka paljon tiesit alasta hakeutuessasi sille, mitä tiesit ennakkoon?

OPISKELU:

- Minkälaista aikaa opiskeluaikasi oli?
- Näkyikö naiseutesi jotenkin opiskeluaikana? (esimerkiksi opiskelijamäärät, opetus, suhtautuminen)
- Oliko siitä, että olet nainen sinulle etua tai haittaa opiskeluaikanasi tai oppilaitokseen/alalle hakeutuessasi?
- Mikä opiskeluajassasi oli tärkeintä?

TYÖELÄMÄ:

- Miten olet työllistynyt, minkälainen työurasi on ollut?
- Minkälaiset ihmiset työllistyvät mielestäsi parhaiten alalle?
- Onko sukupuoli on vaikuttanut työllistymiseesi? (töiden saanti, sinulle tarjotut työtehtävät, uralla eteneminen)
- Miten naiseutesi näkyy työssäsi ja työyhteisössäsi? (suhtautuminen, ennakkoasenteet, miesvaltainen työyhteisö, naiset ja miehet työkavereina, ammattinimikkeet)
- Mitä etua ja haittaa työssäsi on siitä, että olet nainen? (esimerkiksi työn fyysisyys, teknisyyt)
- Kerro esimerkkejä tilanteista käytännön työssäsi, jossa naiseutesi on noussut esiin myönteisesti tai kielteisesti.
- Miten uskot urasi jatkuvan tästä eteenpäin?
- Miten arvioit alan kehittyvän tulevaisuudessa? Miten sukupuolijaolle käy? Mitä ajattelet siitä?

YLEISTÄ:

- Minkälainen mielestäsi on hyvä kuvaaja? (ominaisuudet, työtavat)
- Minkälainen olet itse kuvaajana? Minkälainen pyrit olemaan?
- Miten nais- ja mieskuvaajat eroavat mielestäsi toisistaan? (vai eroavatko mitenkään)
- Minkälaiset kuvaajan tai kamerapuolen työt sopivat mielestäsi naisille, mitkä miehille? So- piiko kuvaajan ammatti enemmän naisille tai miehille?
- Mitä naiseus merkitsee sinulle ammatissasi, miten se näkyy?